

Archeologienota Gent – Coupure 105

Jelke Van Buggenhout

Bornem
2021

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Jelke Van Buggenhout

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2021/12.807/195

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken	8
2.3.3	Werkwijze	18
2.4	Assessmentrapport	18
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	18
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	24
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	33
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	39
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	40
3	Samenvatting	41
4	Bibliografie	42
4.1	Publicaties	42
4.2	Websites	42
5	Bijlagen	43
5.1	Archeologische periodes	43

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone 'Historische stadskern van Gent'. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.² Het onderzoeksgebied omvat wel het beschermd stads- of dorpsgezicht 'Blindenhuys Van Caeneghemgesticht en Pharmacodynamisch Instituut met omgeving'.³ Verder valt het gebied ook binnen de Unesco Werelderfgoed Bufferzone voor het Belfort, lakenhal en Mammelokker.⁴

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroerenderfgoed.be>

² <https://geo.onroerenderfgoed.be>

³ <https://geo.onroerenderfgoed.be>

⁴ <https://geo.onroerenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2021G228

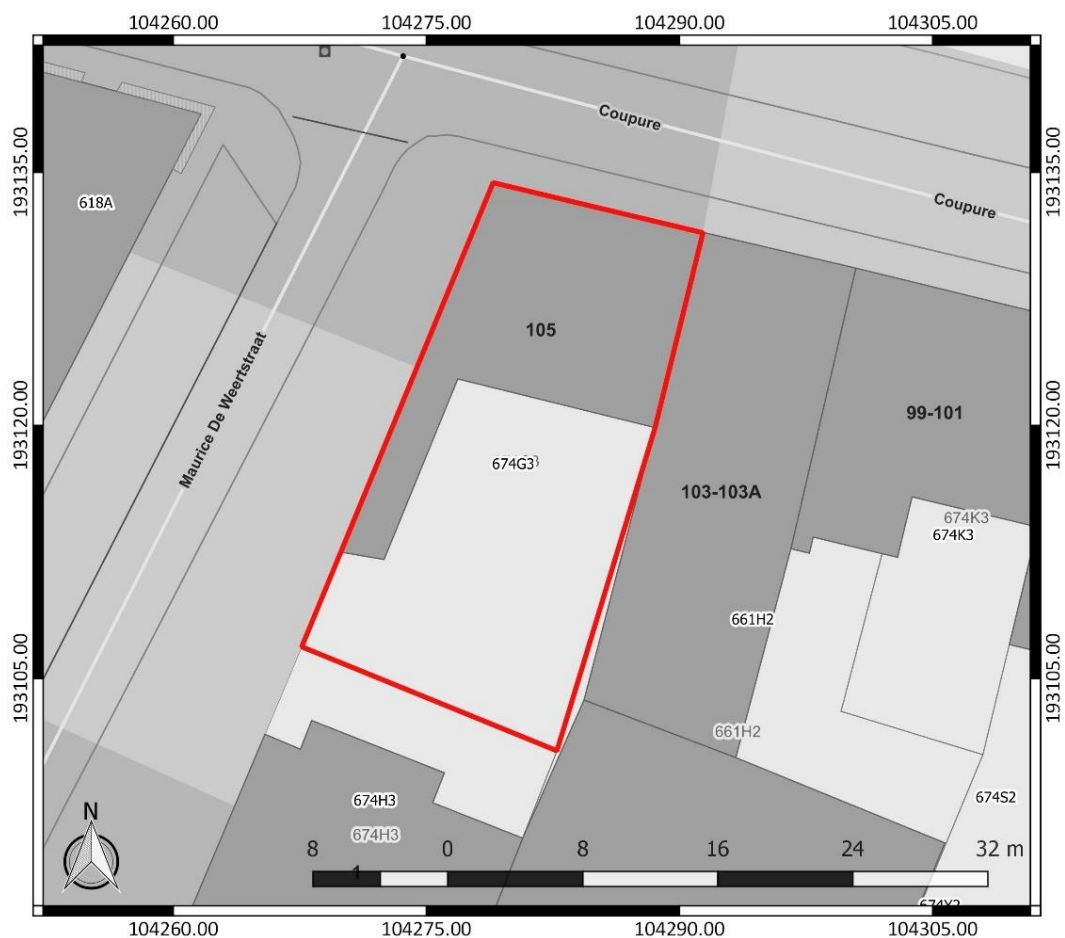
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Gent, Gent, Coupure 105, Coupure Links

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 104267.62, 193100.73
- 104291.39, 193134.40

Kadastraal plan:

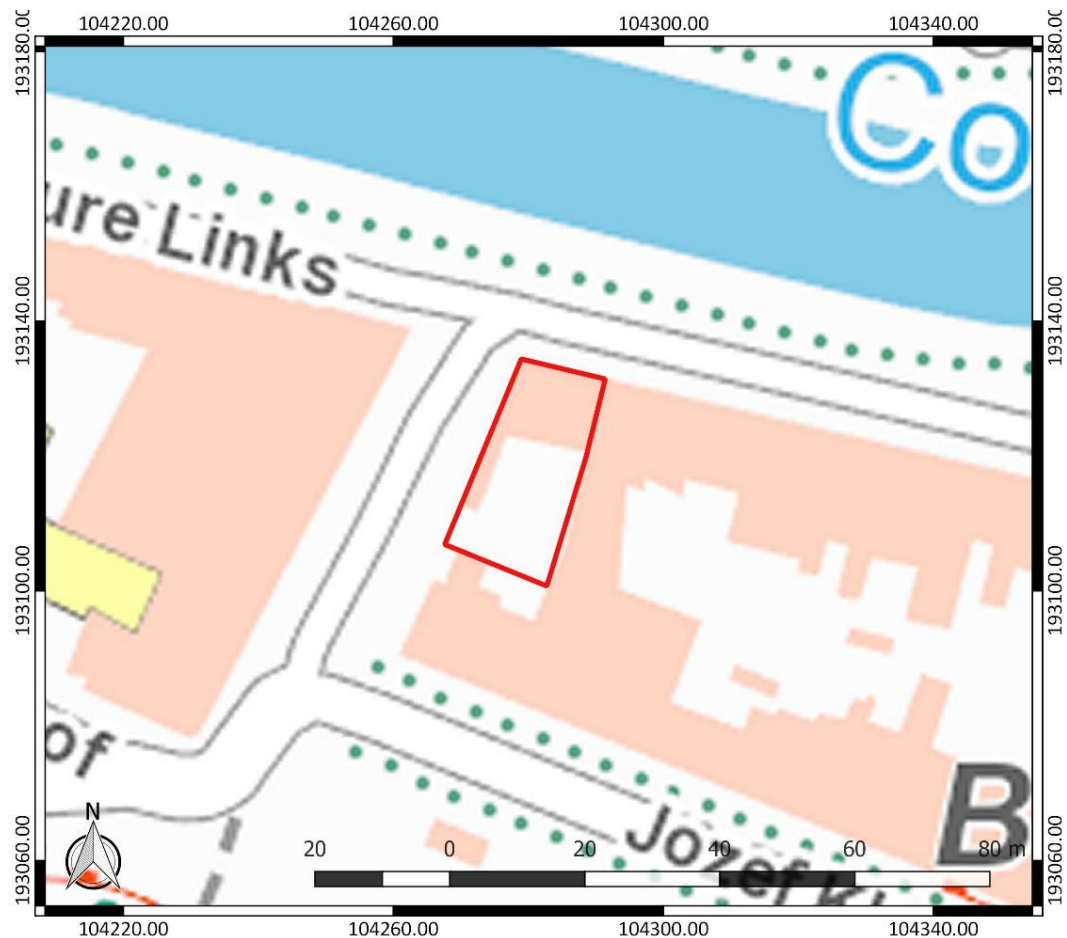

Figuur 1: Kadastraalplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Gent, Afdeling 6, sectie F, nummer 674G3

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 453 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 20/07/2021 – 29/11/2021

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland, grasland

Verstoorte zones: er zijn geen gekende verstoorte zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

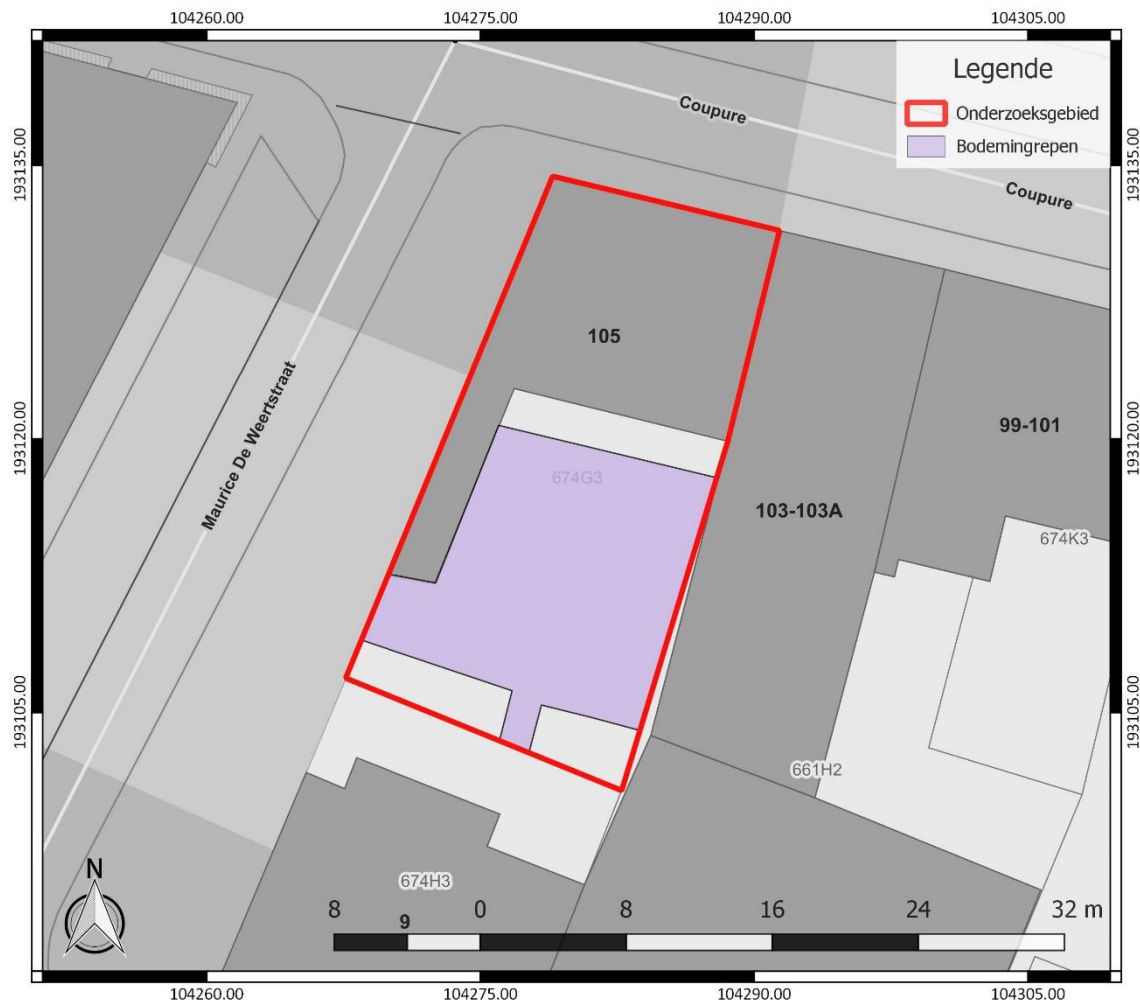
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: het perceel maakt deel uit van het beschermd stadsgezicht 'Blindenhuys Van Caeneghemgesticht en Pharmacodynamisch Instituut met omgeving' (aanduidingsobject ID 8880), waardoor het uitzicht van de architectuur op het perceel niet aangepast mag worden. Het stadsgezicht omvat in zijn totaliteit het blindenhuys Van Caeneghemgesticht, het Pharmacodynamisch Instituut, het Physiologisch Instituut, het Rommelaer Instituut en verschillende 19de-eeuwse burgerhuizen aan de Coupure links. De gebouwen en hun onmiddellijke omgeving worden beschermd voor hun in casu architectuurhistorische waarde.⁵ Ter hoogte van het perceel bevindt zich het 'Hoekhuis' (aanduidingsobject ID 57540/bouwkundig element ID 20213): een hoekgebouw dat dateert uit 1866 en is opgetrokken in de laat-Louis-Philippestijl.⁶

Figuur 3: Geplande bodemingrepen, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Blindenhuys Van Caeneghemgesticht en Pharmacodynamisch Instituut met omgeving [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8880> (Geraadpleegd op 20-07-2021)

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hoekhuis [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/57540> (Geraadpleegd op 20-07-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hoekhuis [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/20213> (Geraadpleegd op 20-07-2021)

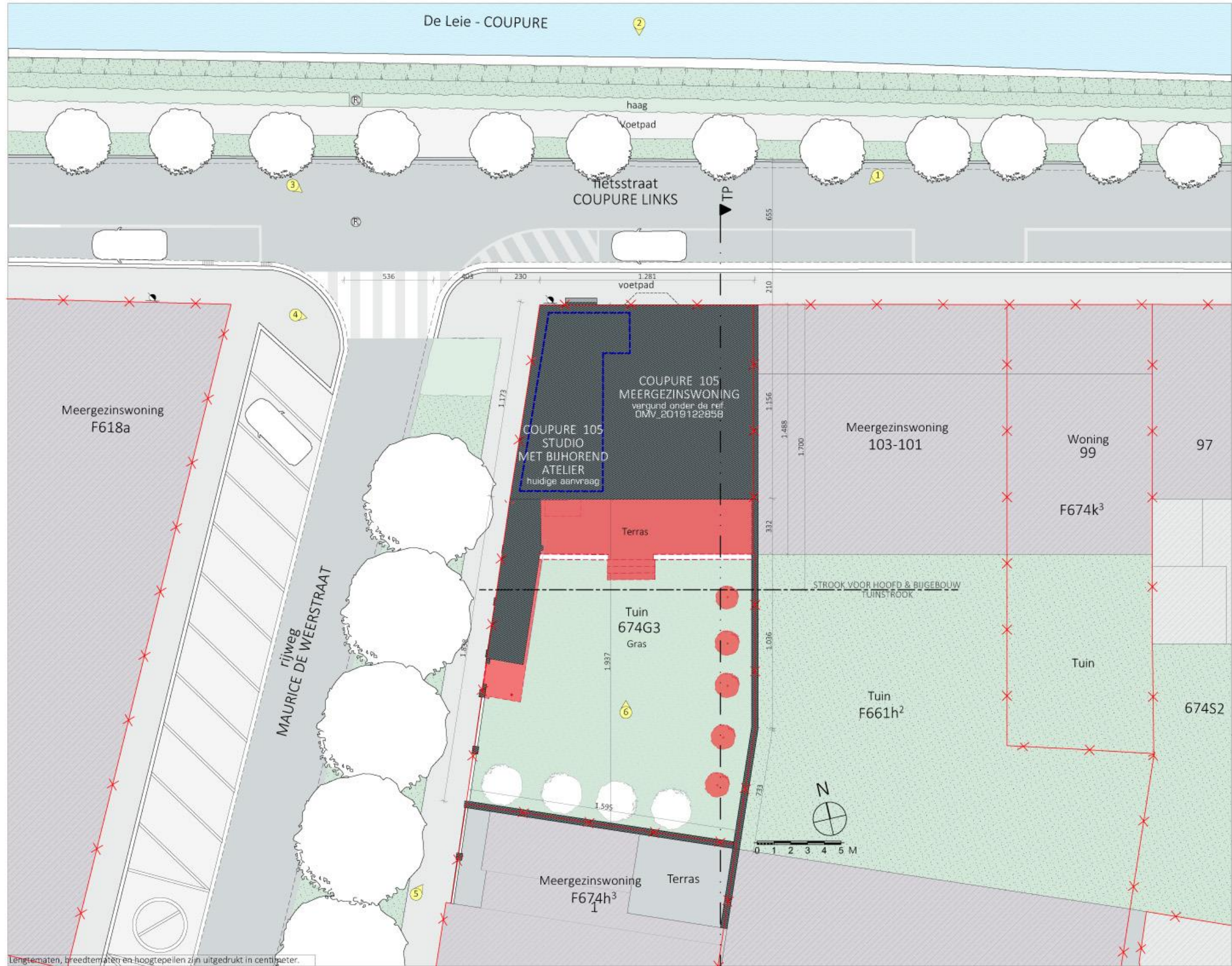
Een deel van de geplande werken is reeds vergund. Nu wordt een nieuwe vergunningsaanvraag ingediend, waarvoor een archeologienota opgemaakt moest worden. De nieuw aangevraagde bodemingrepen bodemingrepen beperken zich tot een zone van ca. 196 m² in de tuin.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

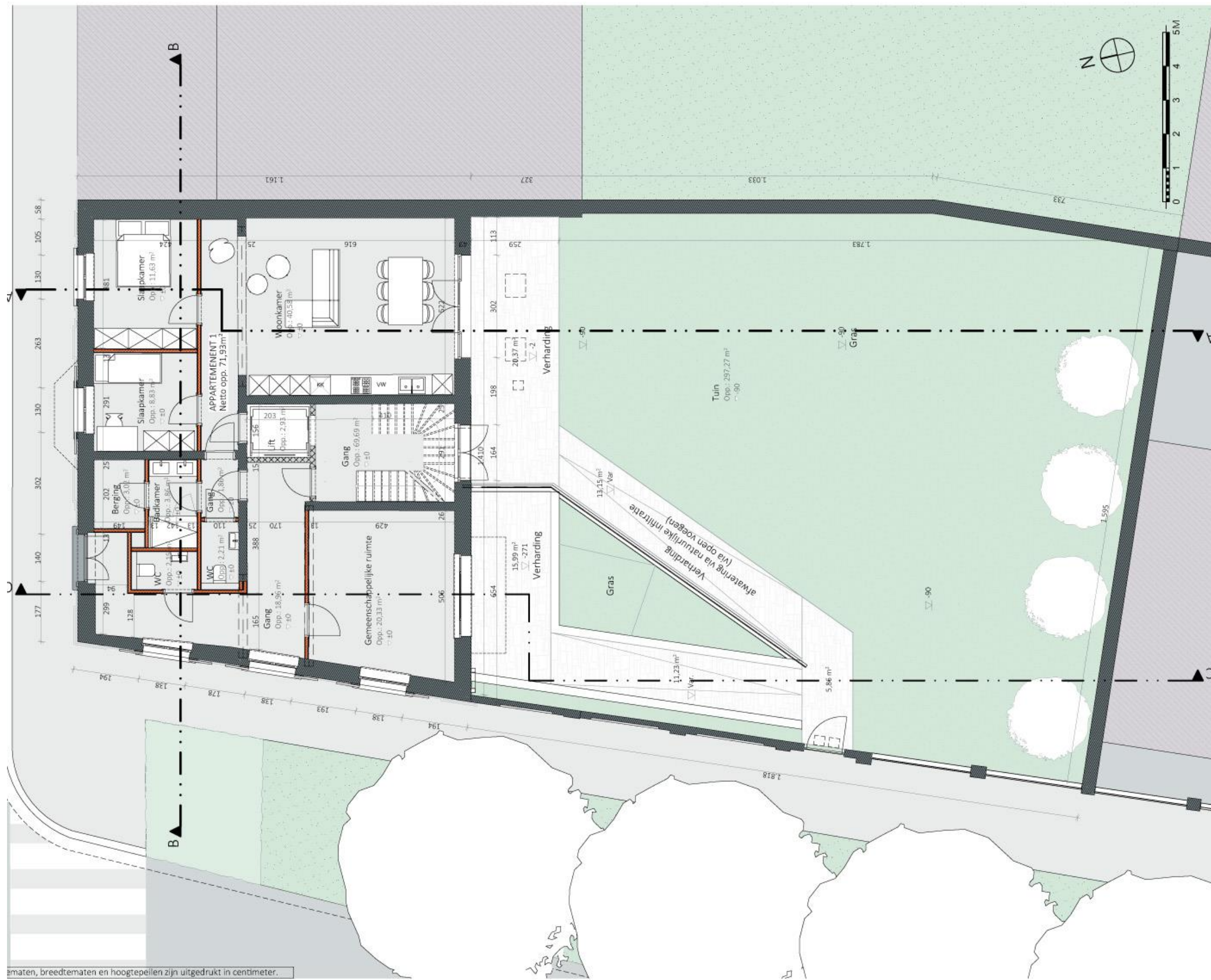
Op het terrein zal de bestaande meergezinswoning vernieuwd worden. Daarbij wordt enkel de binnenkant van het gebouw gerenoveerd. De buitenkant blijft grotendeels intact (Figuur 4-Figuur 12). Binnenin worden enkele dakelementen, de dakisolatie en de vloerafwerking van elk van de vier verdiepingen verwijderd. De houtstructuren worden behandeld. In de kelderruimtes worden de bestaande technieken vervangen en wordt plaatselijk de vloer heraangelegd en een muur uitgebroken, waardoor een nieuwe toegang ontstaat die via een helling aansluit op de tuinzone. Een deel van de kelder wordt als studio ingericht.

Vanaf de toegangspoort aan de straat zal een verhard pad lopen dat aan de westelijke zijde van de tuinzone via een helling toegang verschaft tot één van de kelderruimtes. Hierbij zullen graafwerken plaatsvinden tot ca. 2,60 m onder het maaiveld ter hoogte van de woning. Dit is al gedeeltelijk vergund, maar wordt aangepast in functie van de nieuwe tuininrichting. Het wandelpad dat vertrekt aan de toegangspoort aan de Maurice de Weertstraat zal vervolgens in oostelijke richting verderlopen en via een verhard deel van een opwaartse helling aansluiten op de toegang tot het gelijkvloers van het hoofdgebouw. Beide hellingen worden van elkaar gescheiden door een muur.

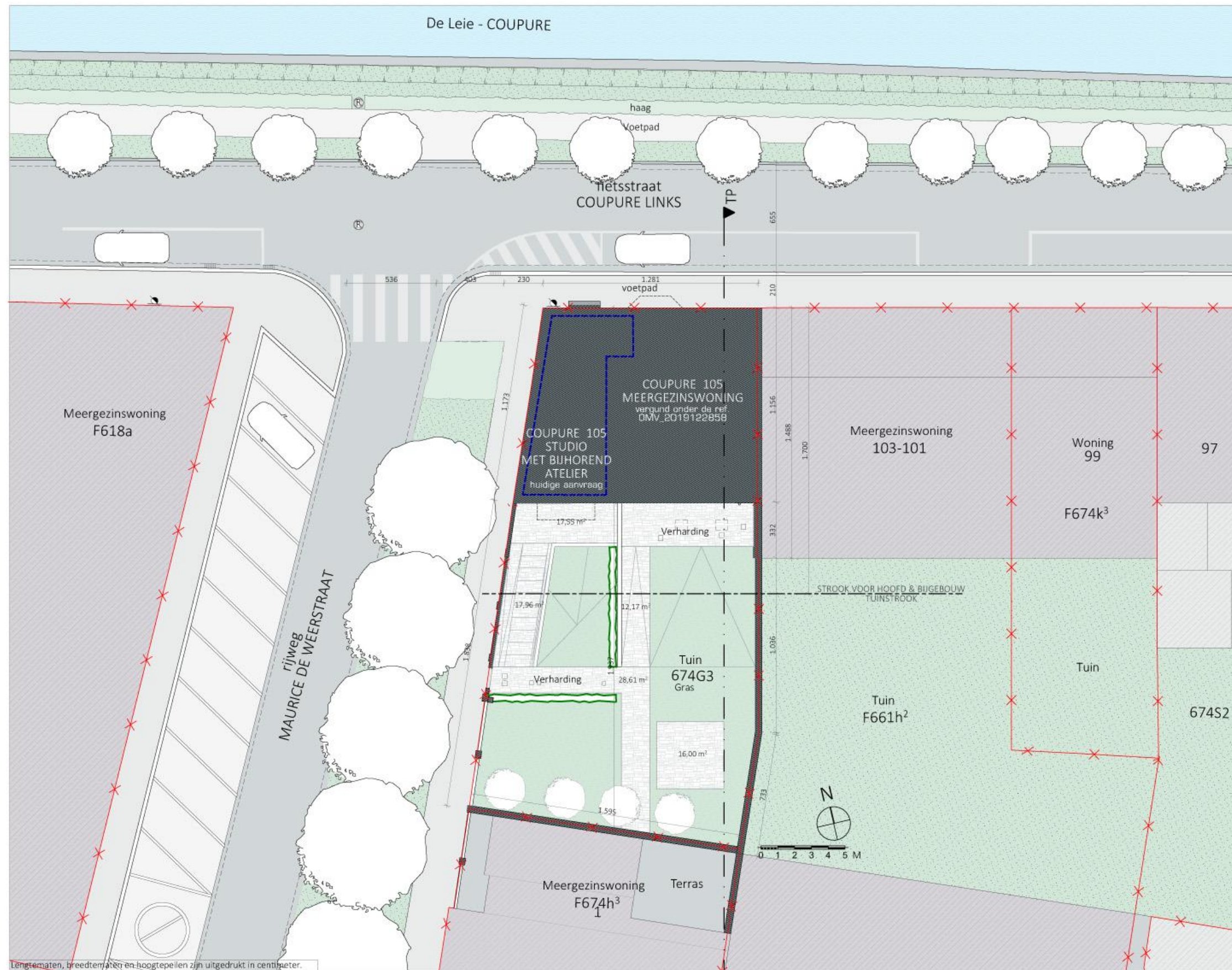
In de tuinzone zullen nog enkele kleinere ingrepen plaatsvinden. In het oosten zal de tuinzone via een helling aansluiten op het gelijkvloers van het gebouw. Naast een verhard deel zal hier gras voorzien worden. In het zuidoosten wordt op een vlak deel van het terrein een extra vierkante zone van ca. 16 m² verhard als zitruimte. Ten slotte zullen vijf kleine bomen aan de oostelijke tuinzone verdwijnen. De bodemingrepen die hiermee gepaard zullen gaan, hebben een beperkte verstoringsdiepte van 30 à 50 cm en zijn reeds vergund.

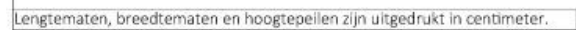
Figuur 4: Bestaande toestand

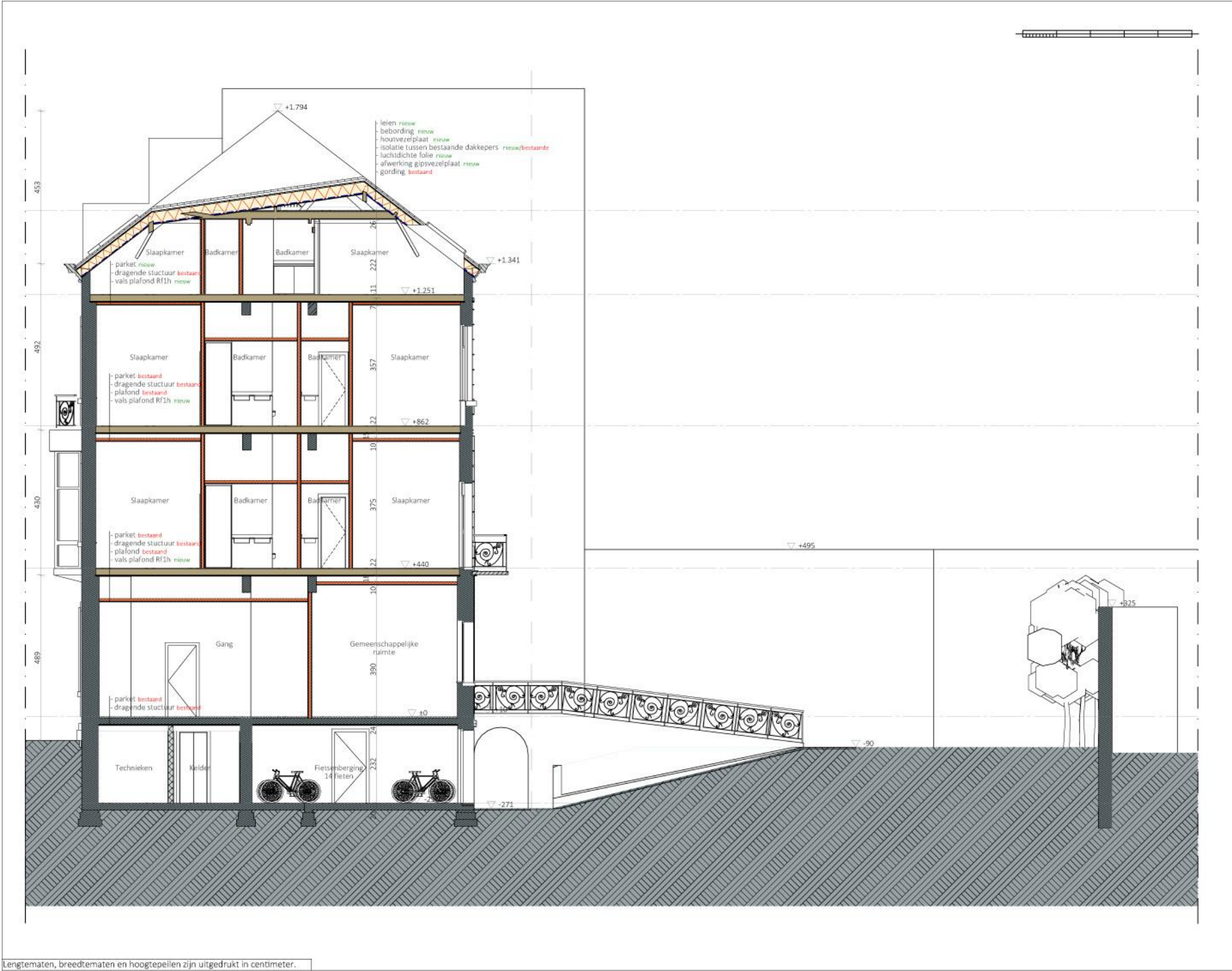
Figuur 5: Vergunde toestand

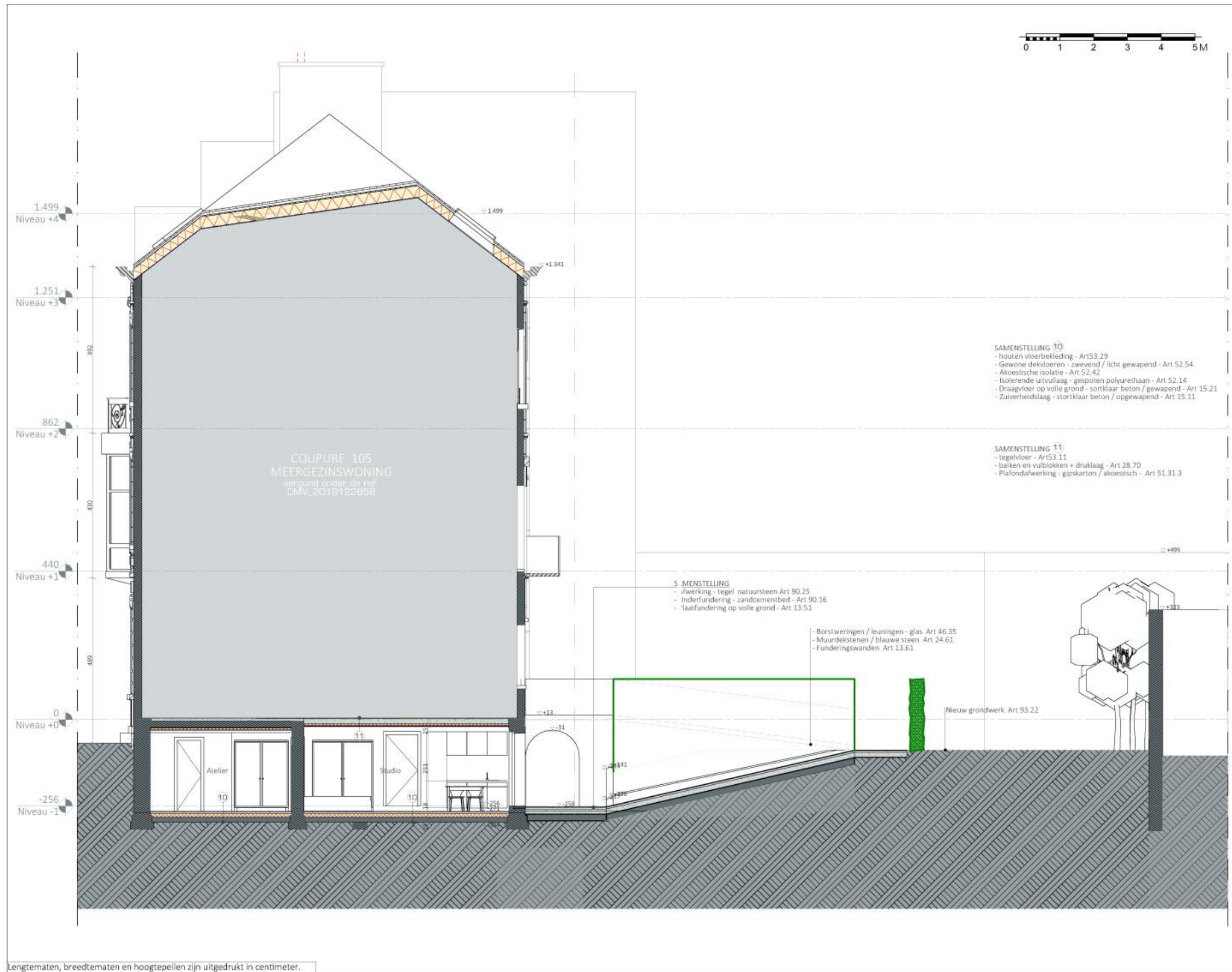
Figuur 6: Ontwerpplan

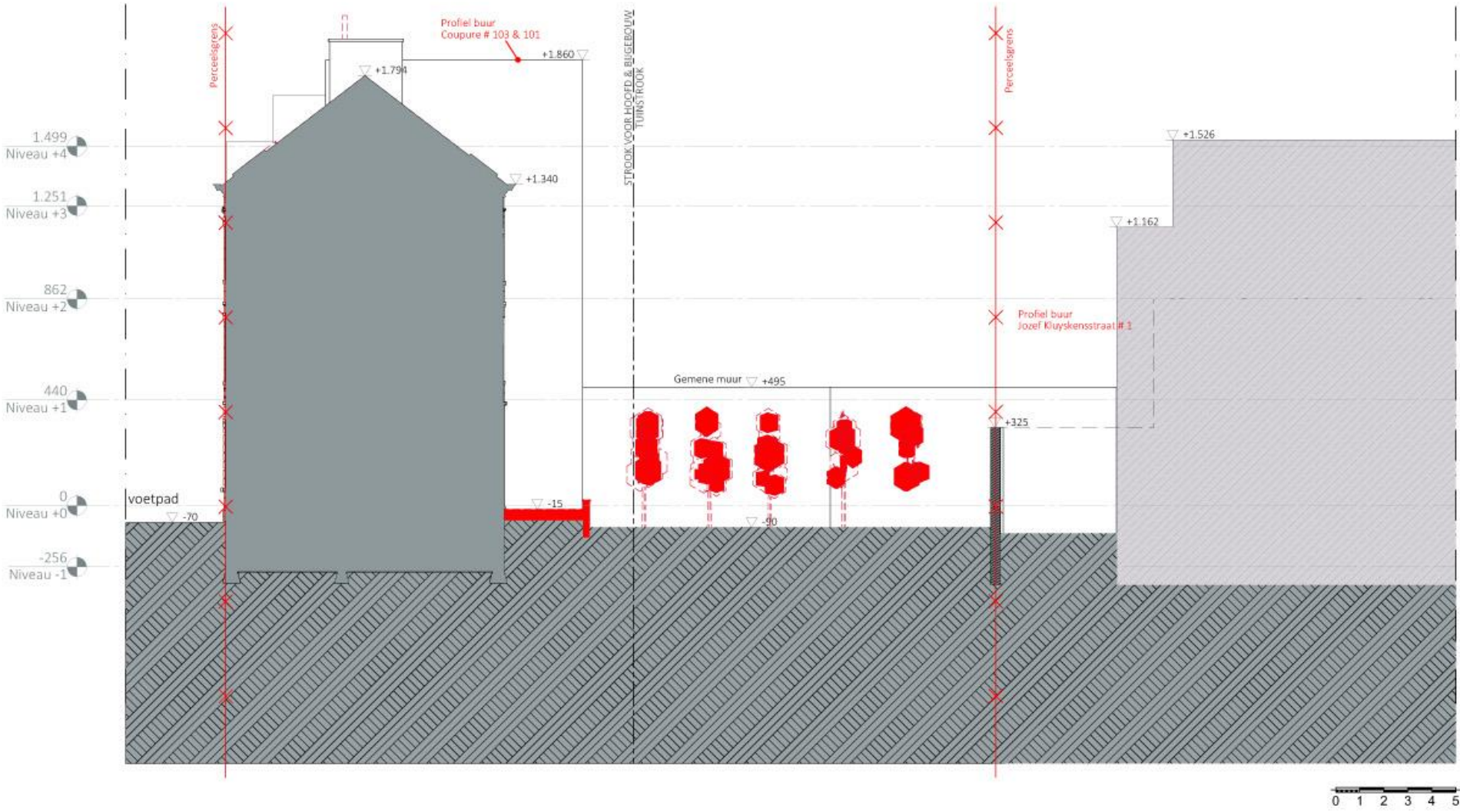
Figuur 7: Bestaande toestand doorsnede CC

Figuur 8: Vergunde toestand doorsnede CC

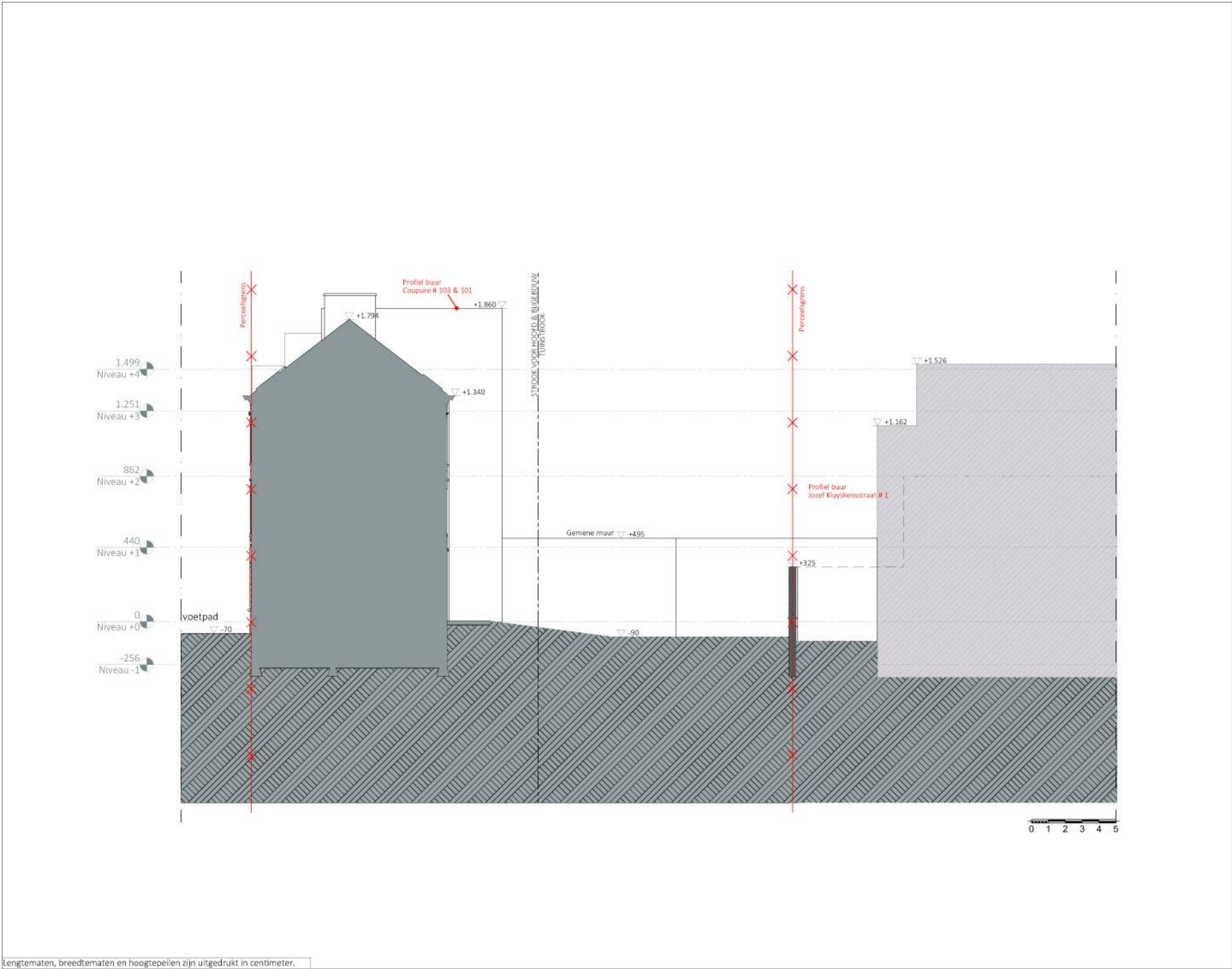

Figuur 9: Ontwerpplan doorsnede CC

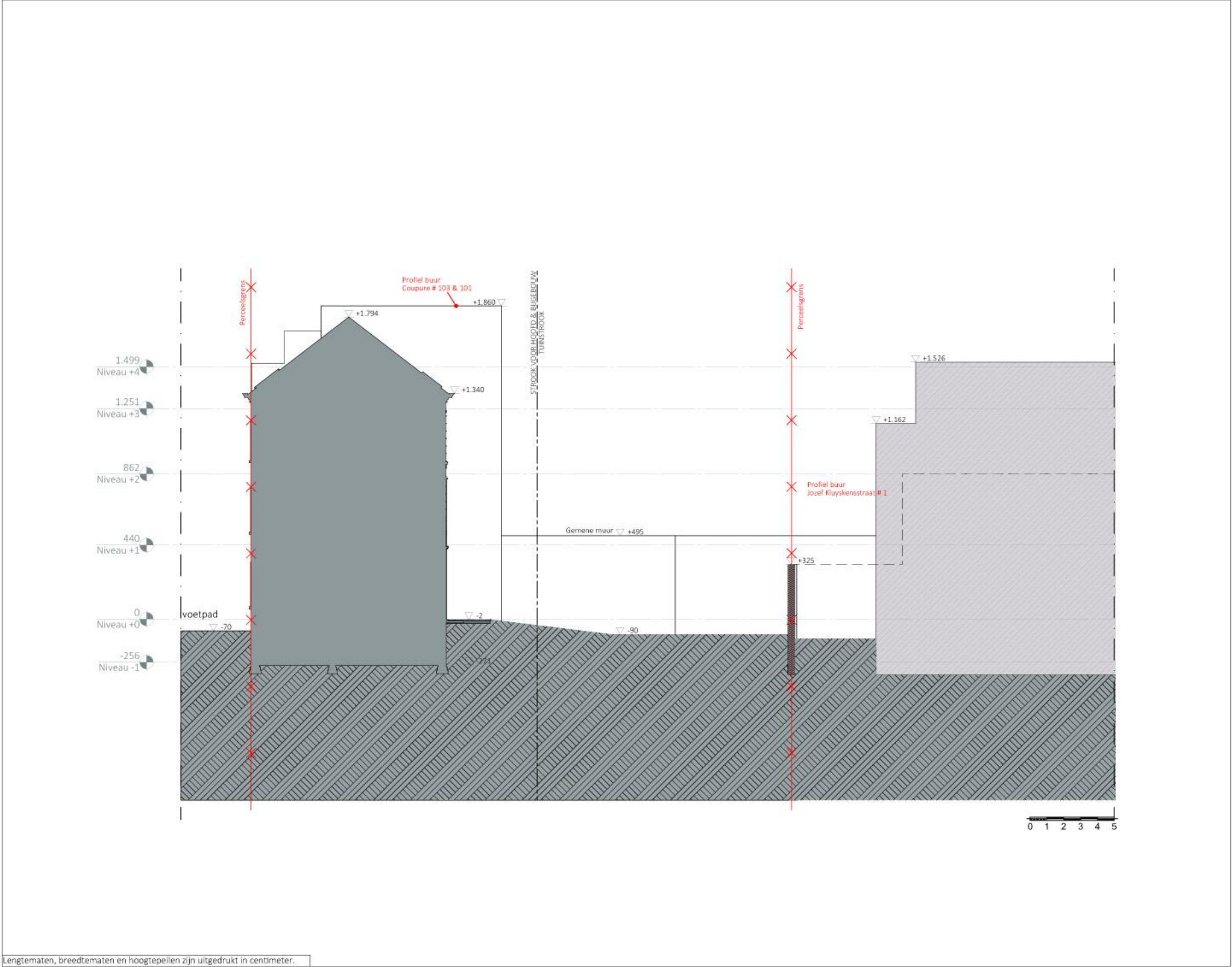

Lengtematen, breedtematen en hoogtepellen zijn uitgedrukt in centimeter.

Figuur 10: Bestaande toestand terreinprofiel

Figuur 11: Vergunde toestand terreinprofiel

Figuur 12: Ontwerpplan terreinprofiel

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kaart van Gent (Van Deventer ca. 1560), de Kaart van Gent (Horenbault 1619), de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het Plan van Gend (Goethals 1796), het Plan der stad Gent (Saurel 1844) een 19de-eeuwse kaart van Gevaert en Vanimpe worden zeven momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Er werd ook advies gevraagd aan de archeologische dienst van de stad Gent.

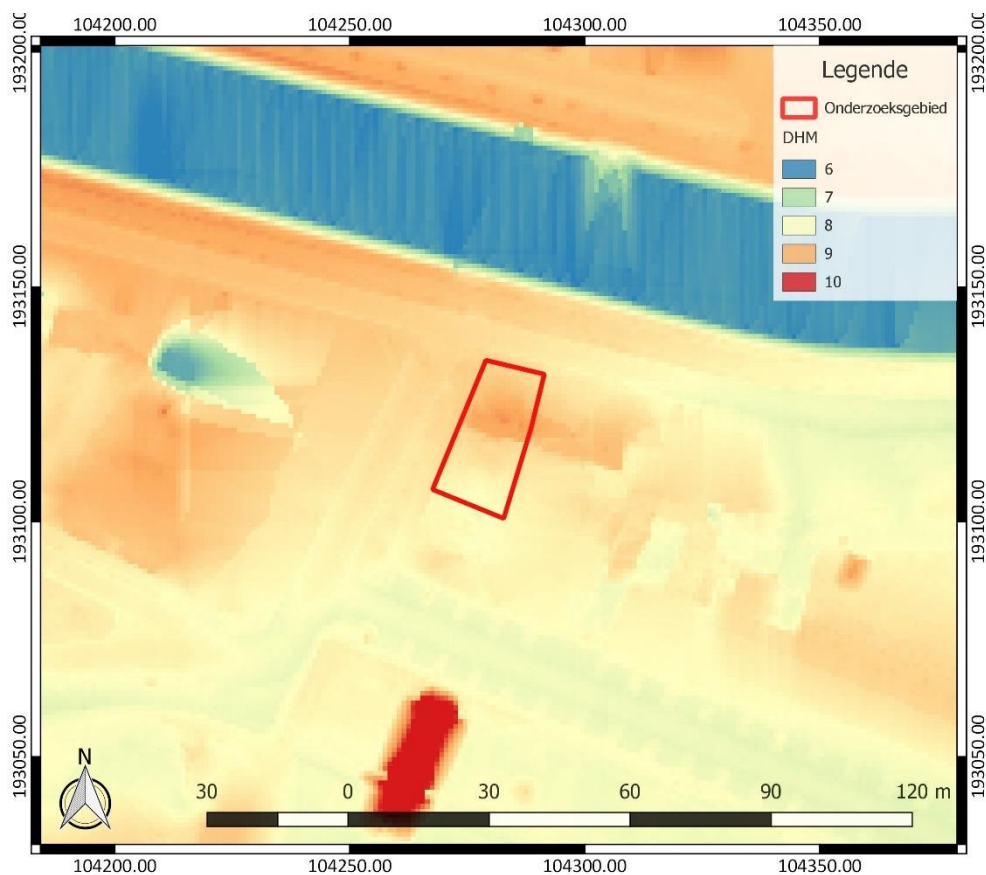
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

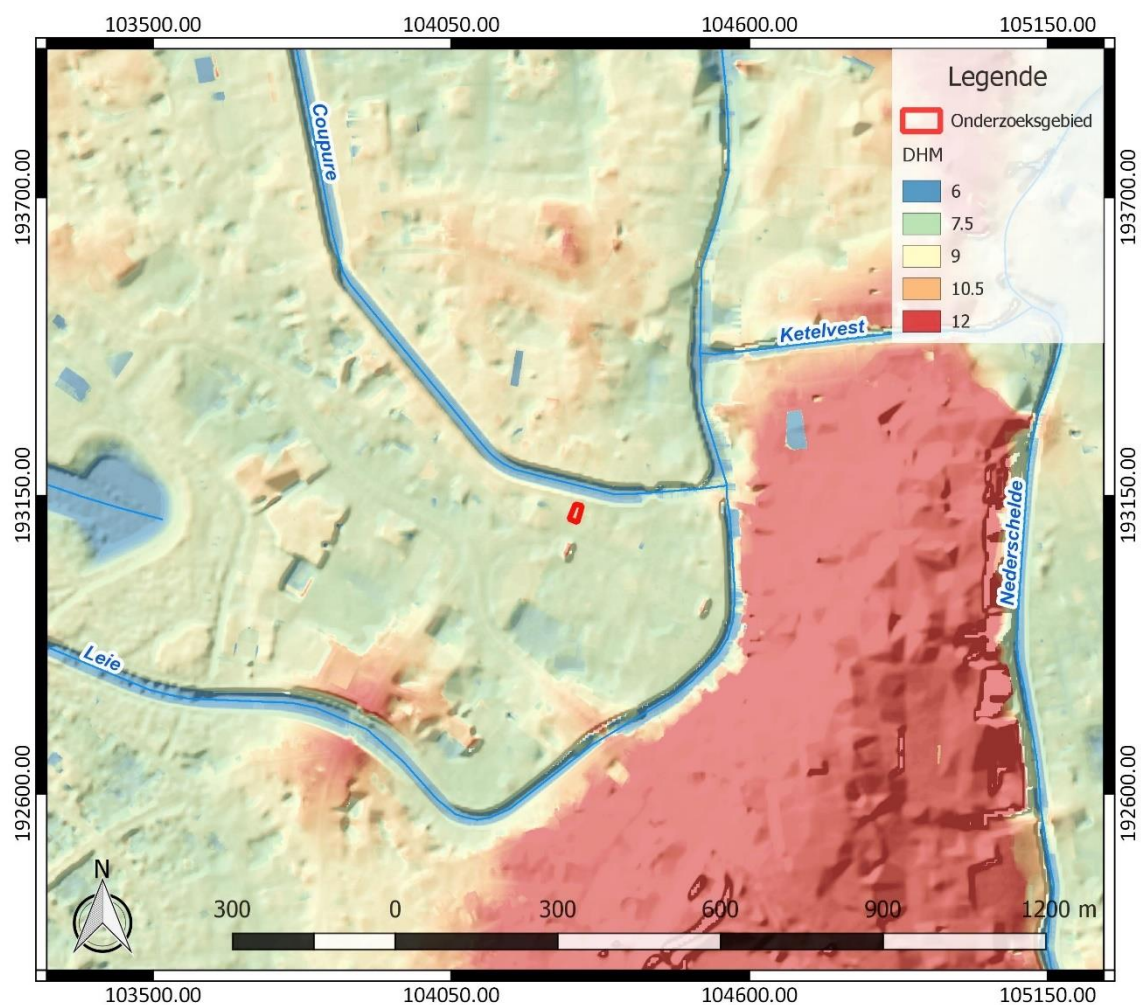
Het onderzoeksgebied is aan de zuidzuidwestelijke rand van de stad Gent gelegen. De noordelijke zijde van het terrein grenst aan de Coupure Links, terwijl de westelijke zijde gelegen is aan de Maurice de Weerstraat (Figuur 13). Meer naar het oosten en het zuiden bevinden zich respectievelijk de Hospitaalstraat en de Jozef Kluyskensstraat. Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde. Hydrografisch behoort het tot het bekken van de Gentse kanalen. Het noorden van het onderzoeksgebied is gelegen langsheen de waterloop Coupure (Figuur 15). Het terrein bevindt zich bovendien binnen een arm van de Leie die in het zuiden en oosten aanwezig is. Op deze arm sluit in het noordoosten de Ketelvest aan, die hierdoor de Leie met de Nederschelde verbindt, die verder naar het oosten gelegen is.

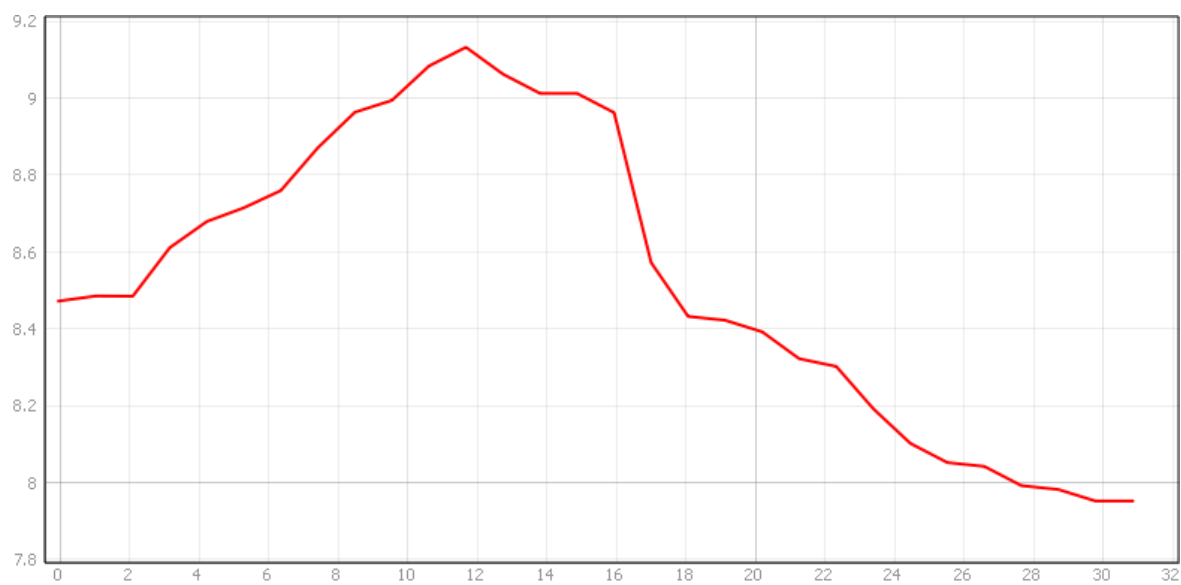
Figuur 13: Luchtfoto van 2020 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 14: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

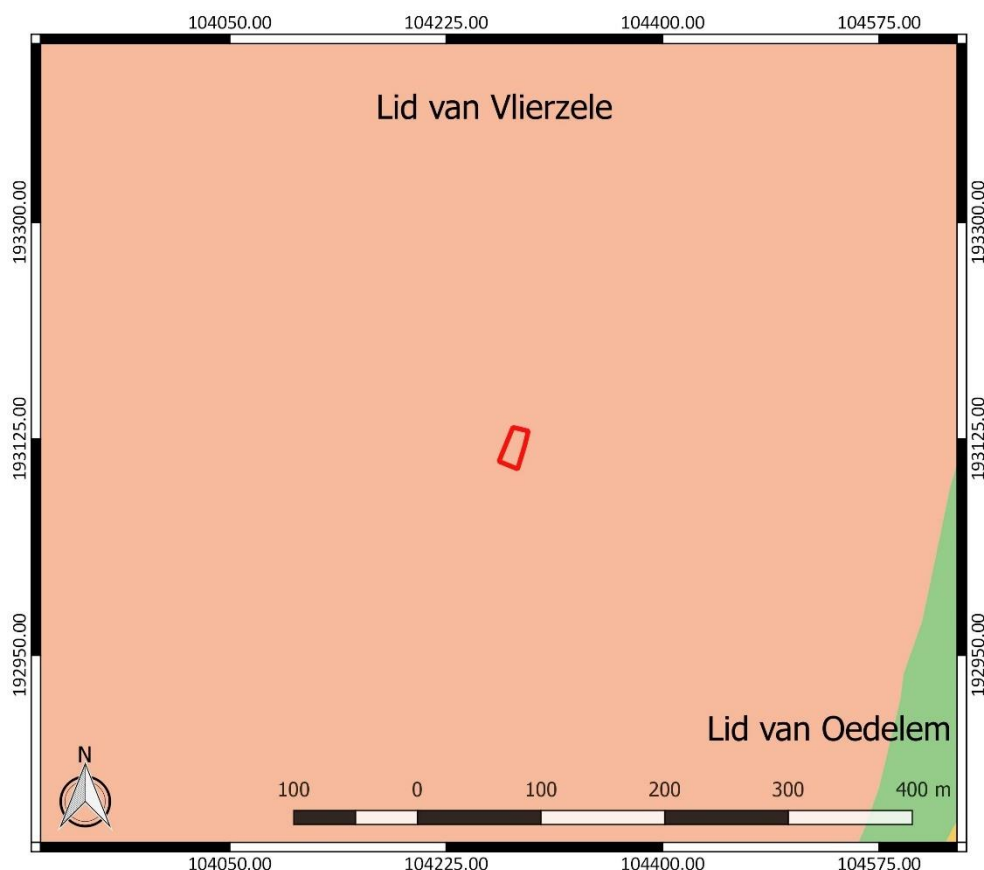
Figuur 15: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 16: Hoogteverloop van noordnoordoost naar zuidzuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch situeert Gent zich ter hoogte van de zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei (de Boven-Scheldevallei). Deze vormt een brede vlakte, gelegen op een gemiddelde hoogte van 10 m TAW. De zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei neemt de vorm aan van een brede zandige vlakte, die ontstaan is tijdens het fluvioperiglaciaal Weichseliaan. Het gebied ontwikkelde zich tot een laagterras door de Holocene insnijding van de Schelde. De topografie is vrij vlak tot licht golvend, als gevolg van de morfologie van de fluvioperiglaciaal afzettingen. In de streek komen lokale opstuivingen of dekzandaccumulaties voor, waardoor er topografische verhogingen van ongeveer 1 m ontstaan zijn.⁷

De historische kern van Gent is gesitueerd op beide oevers van de Leie en de Schelde en hun samenvloeiing ter hoogte van de vroegere Sint-Baafsabdij. Zandige hoogten langs de valleien kunnen tot 15 m TAW reiken, met als uitzondering de Blandijnberg die met zijn 28 m de hoogste top is.⁸ Gent wordt bovenal gekenmerkt door twee hoofdaccenten: de droge, zandachtige Blandinusberg en de vochtige moerassige dalbodem. De dalbodem ten noorden van de Blandinusberg was eertijds opgebouwd uit een groot aantal vertakkingen van waterlopen, waardoor de lage stad een soort amalgaam werd van onregelmatig gevormde eilandjes. Deze vertakkingen werden nog aangevuld met kunstmatig gegraven grachten. In de dalbodem zijn tevens een aantal hoger gelegen zandheuveld bewaard gebleven.⁹ Het onderzoeksgebied bevindt zich in een eerder vlak gebied tussen de Coupure en een arm van de Leie (Figuur 14). Het terrein kent een hoogte van 8,0 tot 9,1 m TAW (Figuur 16).

Figuur 17: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

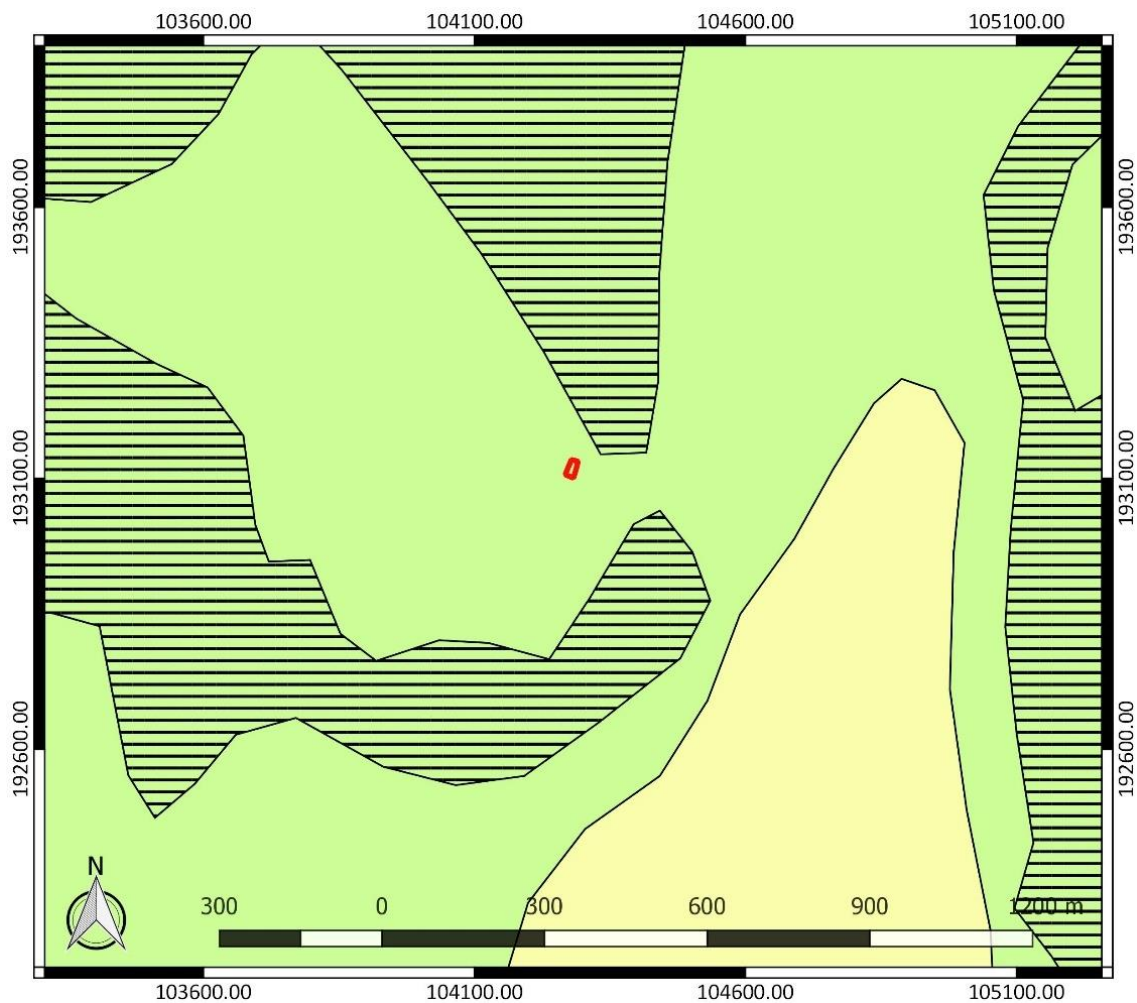
⁷ Vermeire *et al.* 1999, 6-7

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Gent [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 22 juli 2021).

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Gent - middeleeuwse stadskern [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121063> (geraadpleegd op 22 juli 2021).

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 17) bestaat uit de Formatie van Gentbrugge en het Lid van Vlierzele. Dit wordt gekenmerkt door groen tot grijsgroen, fijn zand dat glimmer- en glauconiethoudend en soms kleihoudend is. Ook zijn plaatselijk dunne zandsteenbankjes aanwezig.¹⁰

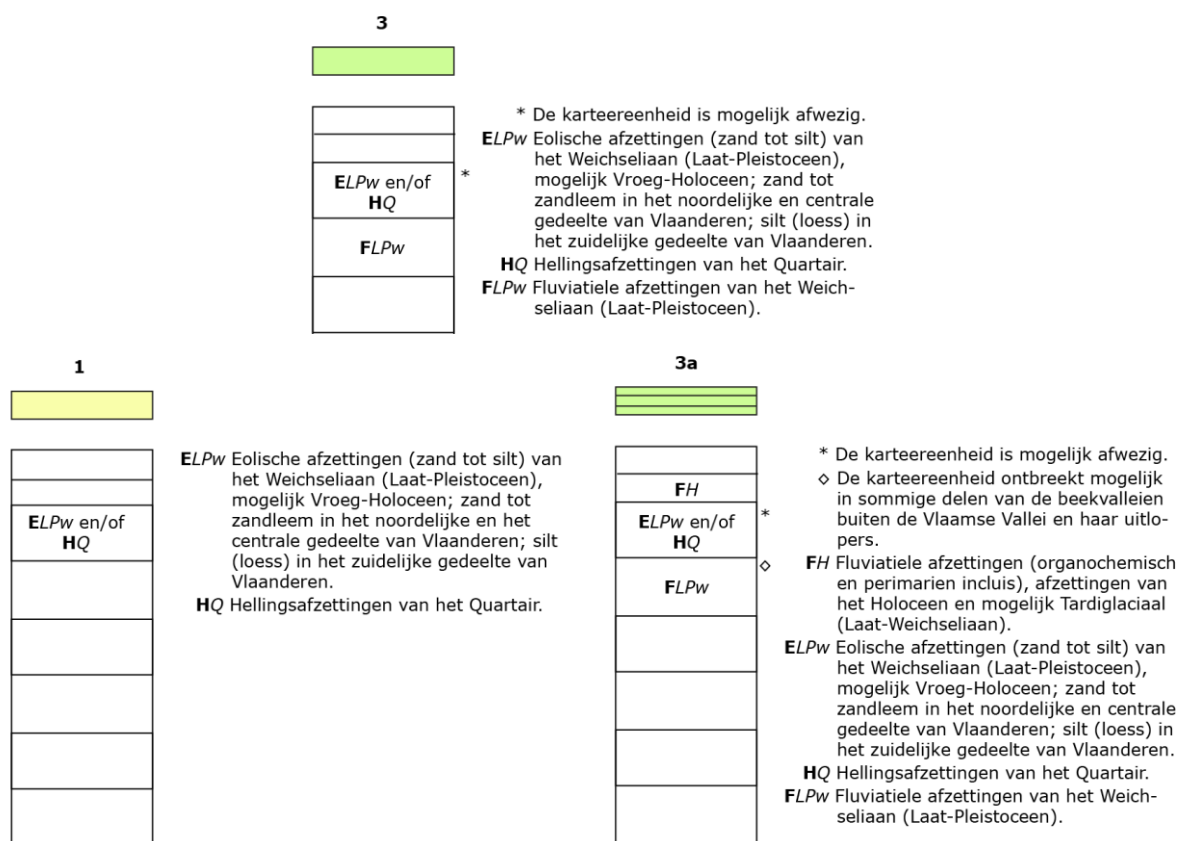
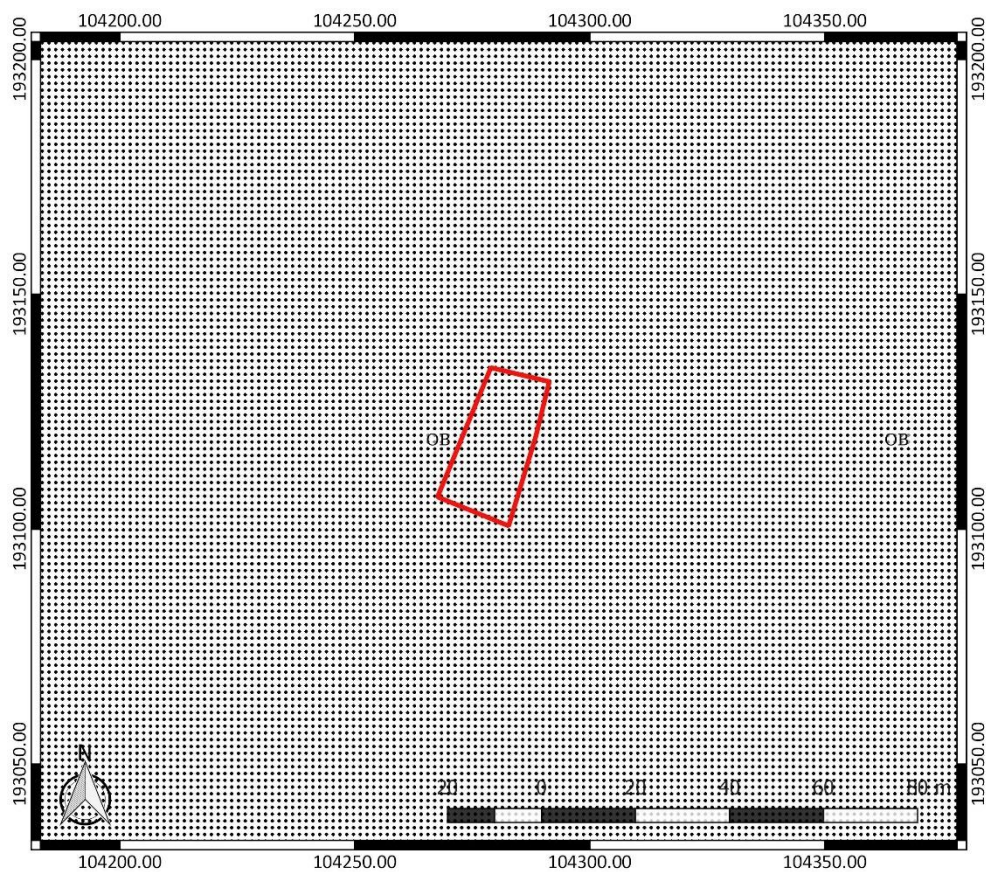
De quartairgeologische kaart (Figuur 18) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).¹¹

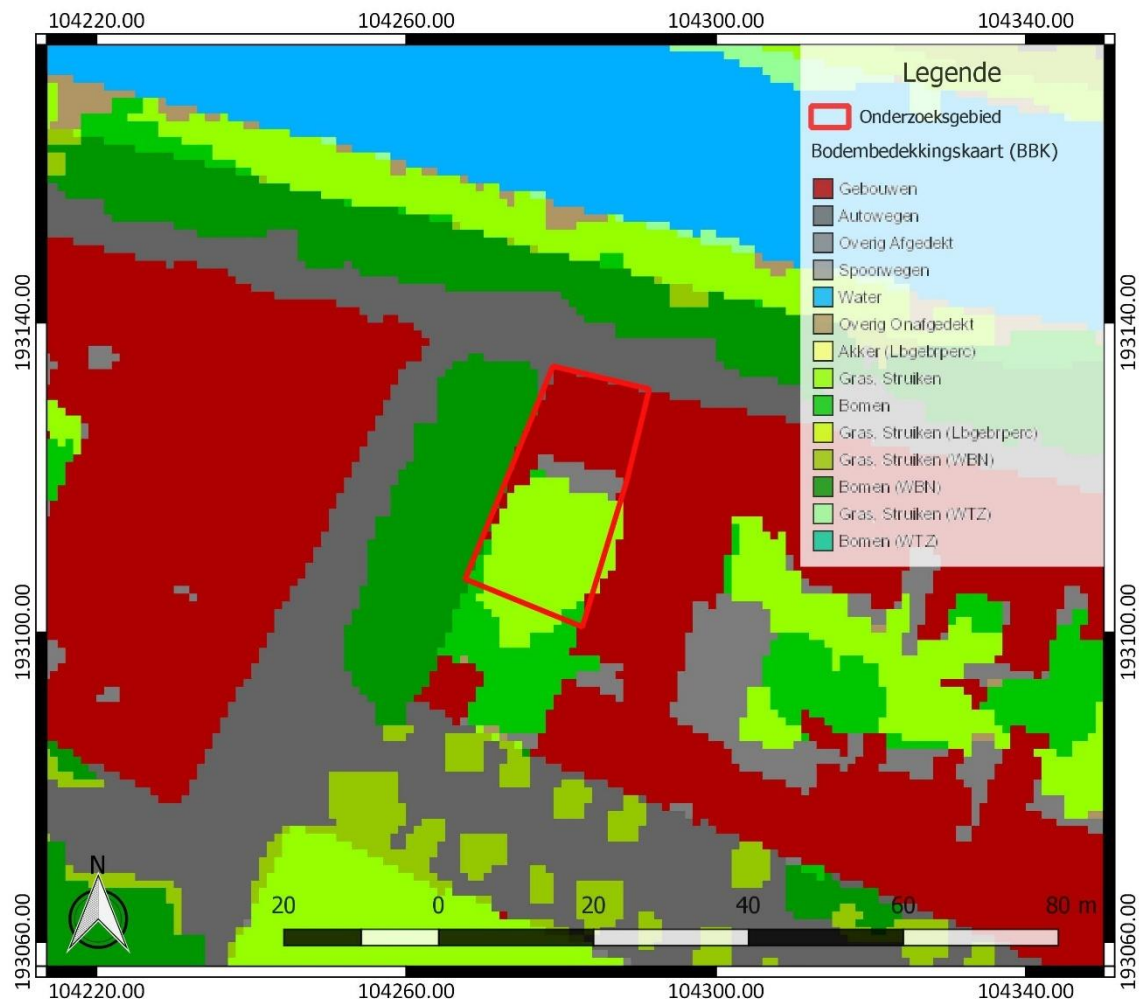
Figuur 18: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

¹⁰ www.geopunt.be/kaart

¹¹ www.geopunt.be/kaart

Figuur 19: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)Figuur 20: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 20) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras en struiken (Figuur 21). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 13). De potentiële bodemerosiekaart geeft geen informatie omtrent de erosiegevoeligheid van het onderzoeksgebied en diens directe omgeving en wordt daarom hier niet weergegeven.

Figuur 21: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De Keltische naam "Ganda", waarvan de naam Gent afgeleid is, zou een toponiem zijn voor samenvloeiing en verwijst naar de samenvloeiing van de Schelde en de Leie. In de 7de eeuw werden twee kloosters opgericht: de Sint-Baafsabdij aan de samenvloeiing van Leie en Schelde en de Sint-Pietersabdij op de Blandijnberg. Op de Zandberg, links van de Schelde, was mogelijk in de 7de eeuw al een agrarische nederzetting aanwezig. In de 9de eeuw groeide deze nederzetting, die Gandavum genoemd werd, uit tot een portus met handelskarakter. Aan het einde van de 9de of het begin van de 10de eeuw werd op de plaats van het huidige Gravensteen een grafelijk castrum opgericht. In de nabijheid van het castrum ontstond een nieuwe portus, rond de voormalige Vismarkt (de huidige Groentemarkt) en langs de oevers van de Leie aan de Gras- en de Korenlei. In de 10de eeuw groeiden

beide bevolkingskernen naar elkaar toe. Ook rond de abdijen groeiden bewoningskernen die pas later deel werden van de stedelijke portus.¹²

Rond 1100 werd de stad afgebakend door een watergordel van grachten en natuurlijke waterlopen. In de 13de eeuw werd het grondgebied van Gent uitgebreid en werd de omwalling aangepast. In de 16de eeuw kreeg het stedelijk gebied een nieuwe versterkte vestinggordel. Deze gebastioneerde omheining werd vanaf 1577 gebouwd. In het oosten werd de vestgordel dichter tegen de stad aangelegd. Gedurende de hele 17de en 18de eeuw werden de stadsfortificaties nog aangepast.¹³

Het administratieve grondgebied van de stad Gent breidde in 1578 reeds uit met de definitieve aanhechting van het “Vrije van Gent” of de zogenaamde “Banmijl”, die liep tot aan de Rietgracht. Deze gracht was in de loop van de 13de eeuw gegraven als grenslijn van het rechtsgebied van de stad en werd door de Karolijnse Concessie van 1540 definitief vastgelegd. De Rietgracht bakende een gebied af met enkele landelijke gehuchten, weilanden en zogenaamde inundatiegebieden ten westen, noordwesten en noordoosten van de stadsomwalling.¹⁴ Tussen 1751 en 1753 werd de Coupure gegraven, die de Leie verbond met de Brugse Vaart. In 1781 werden aan weerszijden van de Coupure wandelpaden voorzien, die in 1785 beplant werden met twee rijen platanen. Aanvankelijk had de omgeving van de Coupure een landelijk karakter, maar in de loop van de 19de eeuw maakten de groente- en bloemenkwekerijen plaats voor burger- en herenhuizen.¹⁵ In diezelfde eeuw ontwikkelde Gent zich bovendien tot een belangrijk industrie- en textielcentrum. In 1827 werd het Kanaal Gent-Terneuzen gegraven en in 1828 werd het Handelsdok aangelegd. Het Groot Dok werd vanaf 1900 gerealiseerd. De afschaffing van de octrooirechten en de stadspoorten in 1860 zorgde voor een ontwikkeling van de stad buiten de eerdere stadsgrenzen.¹⁶

De kaart van Gent door Jacob van Deventer (ca. 1560) is de oudste historische kaart waarover we beschikken (Figuur 22). Hij is moeilijk te georefereren. De kaart toont ons dat het terrein vermoedelijk in gebruik was als nat grasland. Bovendien was het terrein in het oosten gelegen aan de historische voorloper van de Maurice de Weertstraat.

Op de kaart van Gent, opgemaakt door Jacques Horenbault (1619), is te zien dat het onderzoeksgebied zich op een strook onbebouwd land bevindt waarop enkele bomen aanwezig zijn (Figuur 23). Verder toont de kaart dat het terrein opgenomen is binnen de 16de-eeuwse omwalling, nabij een verdedigingsbastion.

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Gent - middeleeuwse stadskern [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13961> (geraadpleegd op 22 juli 2021); Capiteyn et al. 2007, 5.

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Gent - middeleeuwse stadskern [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13961> (geraadpleegd op 22 juli 2021); Capiteyn et al. 2007, 5.

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Gent - 19de- en 20ste-eeuwse stadsuitbreiding [online] <https://id.erfgoed.net/themas/14752> (geraadpleegd op 22 juli 2021); Capiteyn et al. 2007, 5.

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Coupure [online] <https://id.erfgoed.net/themas/3024> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Gent - 19de- en 20ste-eeuwse stadsuitbreiding [online] <https://id.erfgoed.net/themas/14752> (geraadpleegd op 22 juli 2021); Capiteyn et al. 2007, 5.

Figuur 22: Kaart van Gent van Deventer (ca. 1560) met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://commons.wikimedia.org/> - © Biblioteca Nacional de España))

Figuur 23: Kaart van Horenbault (1619) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevindt het onderzoeksgebied zich aan de zuidwestelijke rand van de historische stad Gent (Figuur 24). Het terrein is nabij de 16de-eeuwse omwalling gelegen. Mogelijk is de kaart niet helemaal correct gegeorefereerd, want hier is het terrein tussen twee bastions gelegen terwijl het studiegebied op de kaart van Horenbault dichter bij het oostelijke bastion gepositioneerd was. Een detail van de kaart toont dat het onderzoeksgebied onbebouwd is (Figuur 25), ook indien de kaart niet volledig juist gegeorefereerd is. Het terrein was in gebruik als grasland of werd bewerkt, maar het is onduidelijk om wat het dan precies gaat.

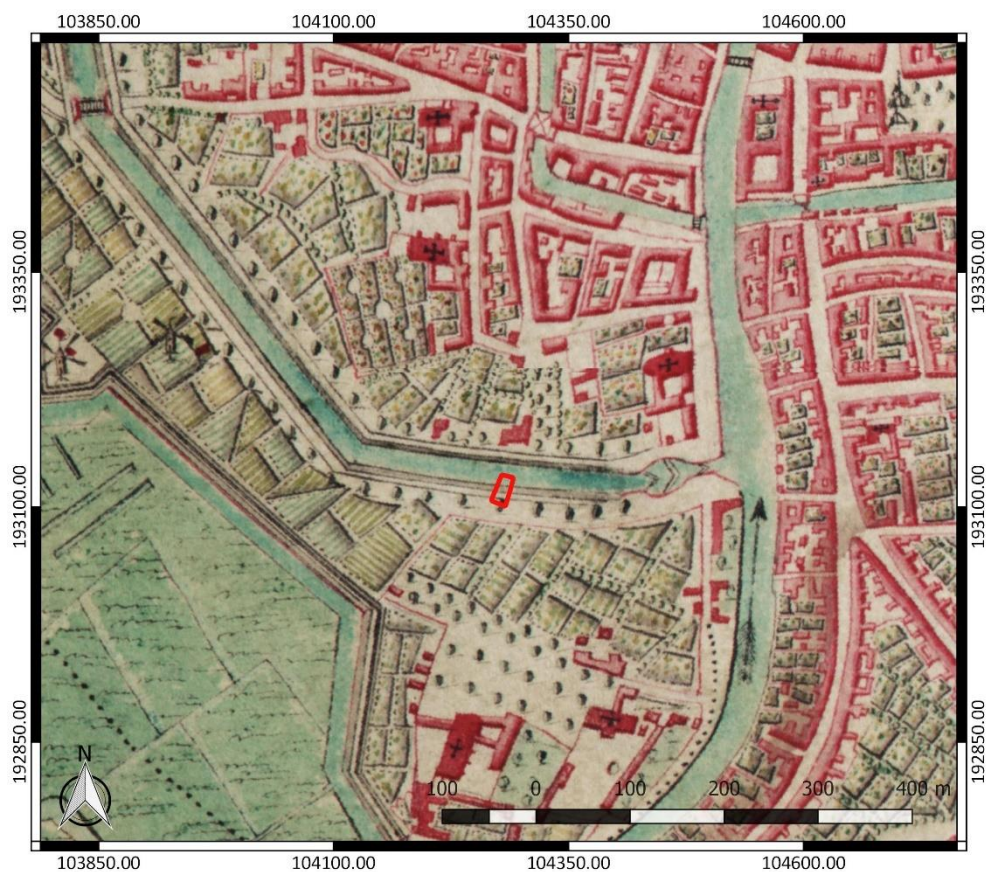
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat de waterloop Coupure werd aangelegd (Figuur 26). Het terrein bevindt zich ten zuiden van deze Coupure, maar door een kleine afwijking bij het georefereren van deze historische kaart wordt het noorden van het onderzoeksgebied foutief in de Coupure gesitueerd. Wanneer er van uitgegaan wordt dat het terrein zich iets meer naar het zuiden bevond en grensde aan de historische voorloper van de weg Coupure Links, blijkt dat het studiegebied in gebruik was als tuin of als boomgaard.

Figuur 24: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Detail van de Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 26: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op het 'Plan van Gend, gemeeten en gegraveerd in 't jaer 1796 door G. Goethals' (Figuur 27) verschijnt voor het eerst bebouwing binnen het noorden van het onderzoeksgebied. Op de kaart is te zien dat langsheen de historische voorloper van Coupure Links een strook bebouwing verschijnt. Het onderzoeksgebied bevindt zich op het westelijke uiteinde van dit gebouw. De zuidelijke helft van het terrein was in gebruik als (moes)tuin.

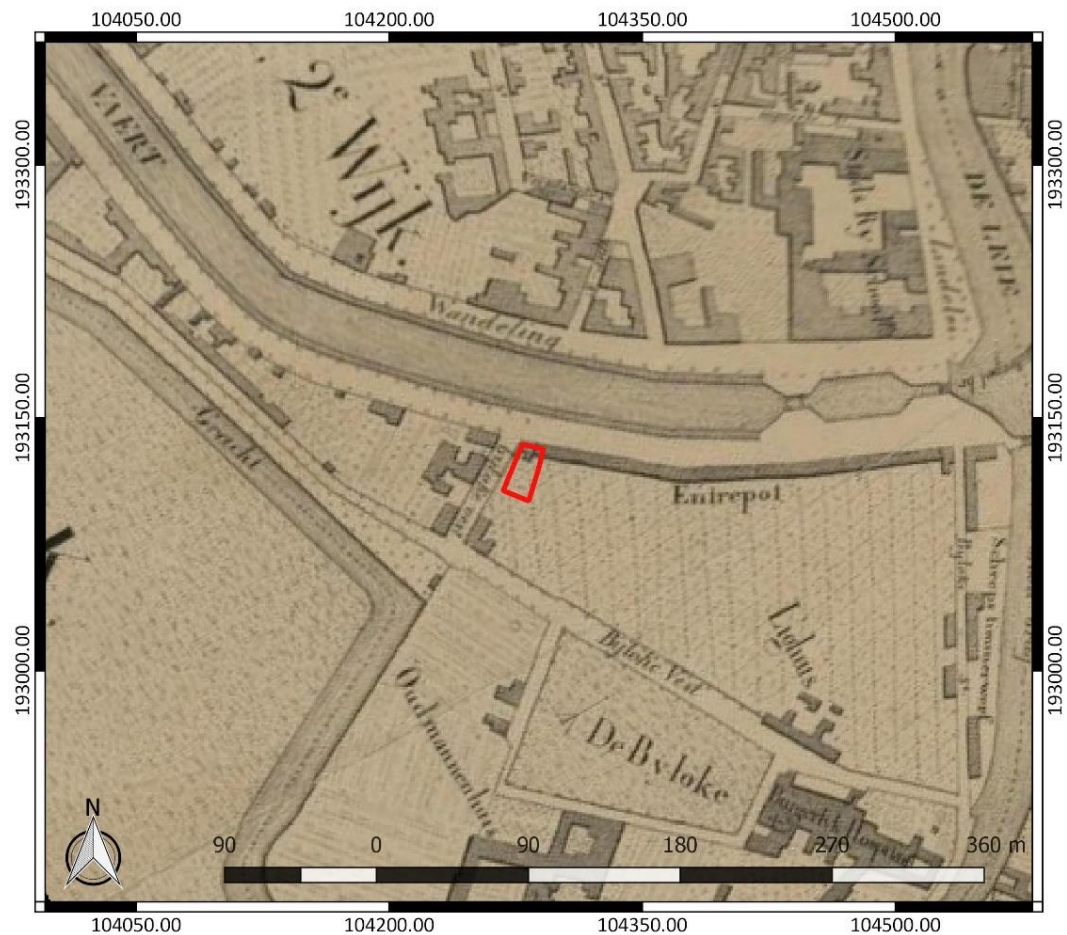
Figuur 27: Plan van Gend (Goethals 1796) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op het Plan der Stad Gent, opgemaakt door B.J. Saurel en A.J. Saurel (1844), is te zien dat de bebouwing binnen het onderzoeksgebied deel uitmaakt van een geheel dat bekend staat als 'Entrepot' (Figuur 28). Dit duidt op het Keizerlijke Entrepot of Stapelhuis, dat gebouwd werd in 1779 en reeds deels gesloopt werd in 1855.¹⁷ Het gebouw deed dienst als opslagruimte voor allerlei goederen die verder verwerkt of getransporteerd dienden te worden. Het Entrepot herbergde o.a. thee, suikerriet, amandelen, brandewijn, tabak, rum, kurk, tin, koper en sulfer. Het gebouw verving het pakhuis aan de Korenmarkt dat eerder in onbruik raakte.¹⁸ Na de afschaffing van de octrooirechten in 1860 zou het Entrepot helemaal verdwijnen. Een prent toont hoe dit lange opslaggebouw eruitzag voor de sloop (Figuur 29).¹⁹ De huidige Maurice de Weerstraat heette bovendien toen Bijloke Vest.

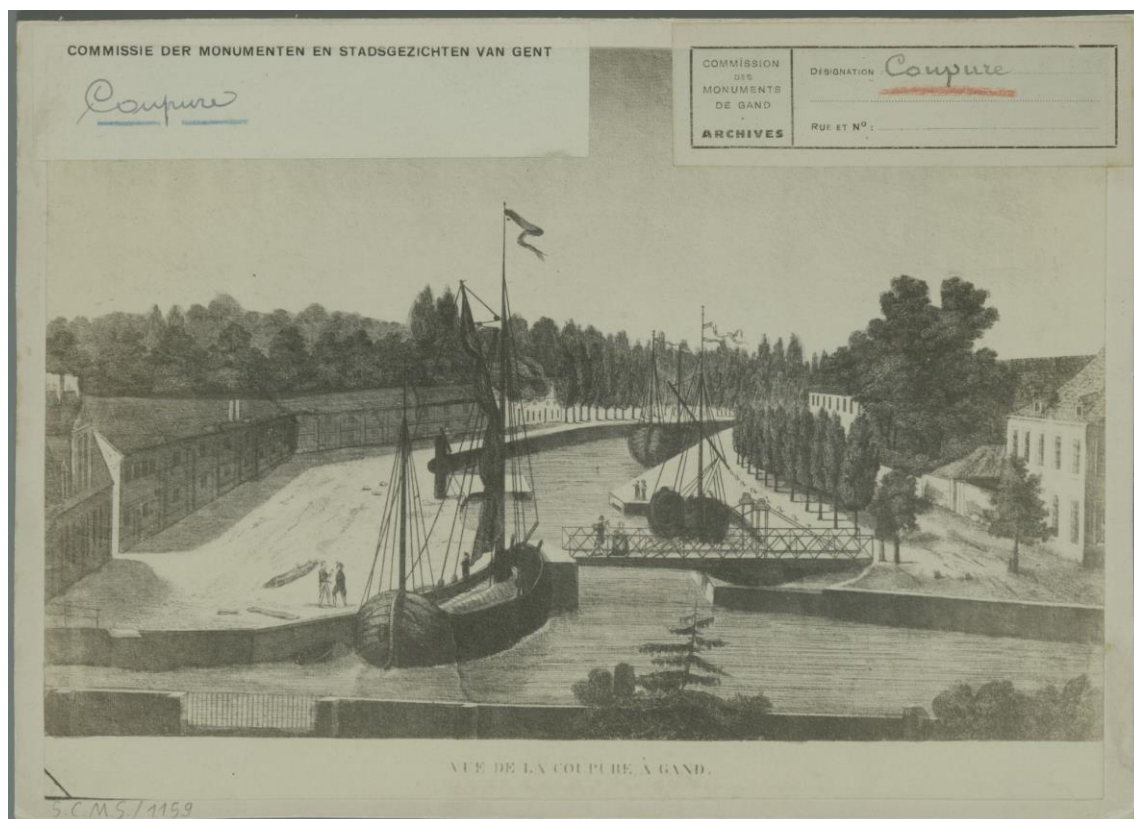
¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Coupure [online] <https://id.erfgoed.net/themas/3024> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

¹⁸ Capiteyn et al. 2007, 37

¹⁹ Collectie Archief Gent 2021: Gent: Coupure [online] <https://beeldbank.stad.gent/index.php/image/watch/bbcdb74bcbe342b9bce3f3c7057f67501178efb9acda4dce8ffb4c2e9b0c5e16mi60ztkmqnsne2r1pouwb6t6jjmkzw4aj7?tab=description> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

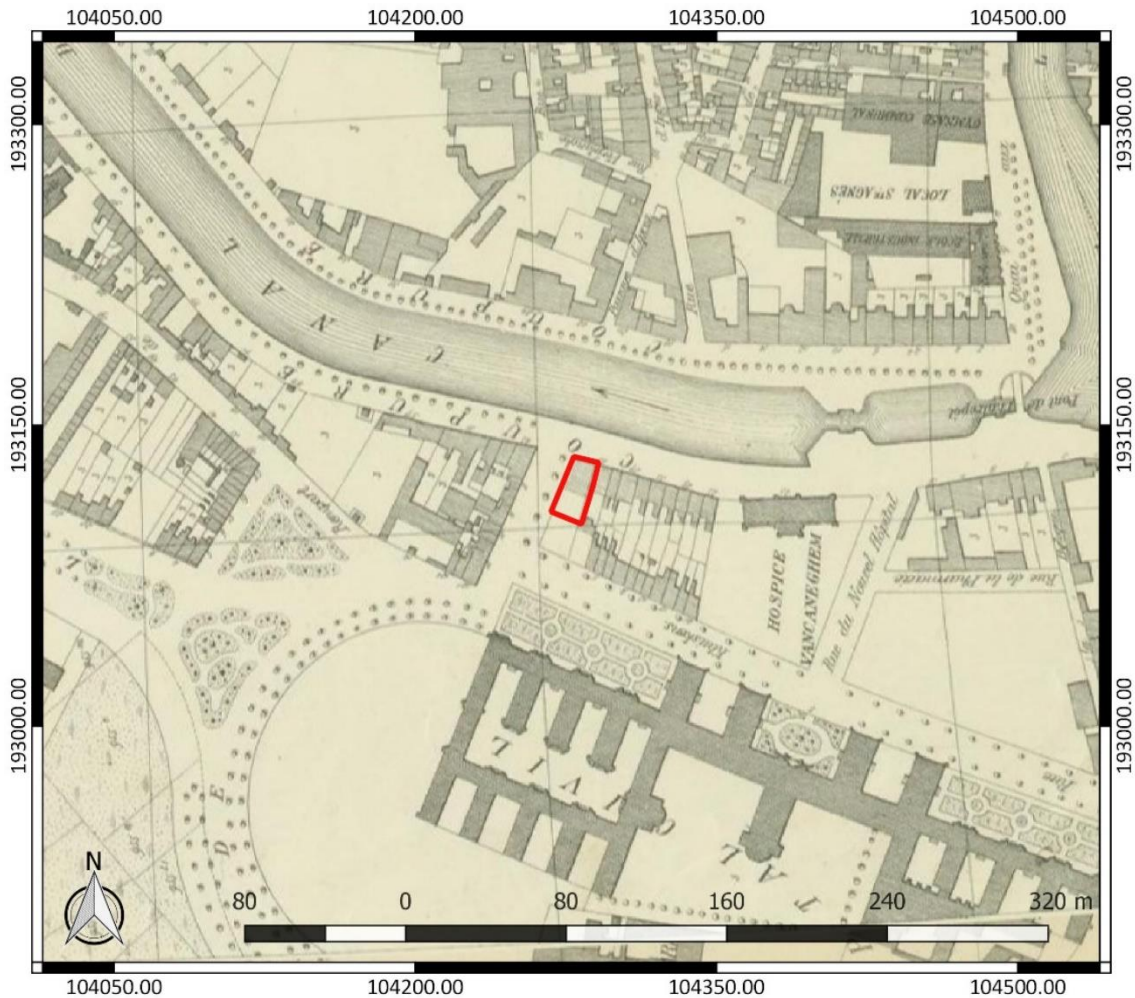

Figuur 28: Plan der Stad Gent (Saurel 1844) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 29: Prent met zicht op de Coupure, gezien vanaf de Leie, met links het Entrepot (www.beeldbank.stad.gent)

Een 19de-eeuwse kaart van J. Gevaert en A. Vanimpe toont het gebied na de sloop van het Entrepot (Figuur 30). In het onderzoeksgebied bevindt zich nu het huidige 'Hoekhuis' dat werd opgericht in 1866.²⁰ Bovendien is op de kaart te zien hoe de tuinen en boomgaarden van de landelijke omgeving rond de Coupure steeds meer verdwenen ten voordele van de nieuwe burgerhuizen.

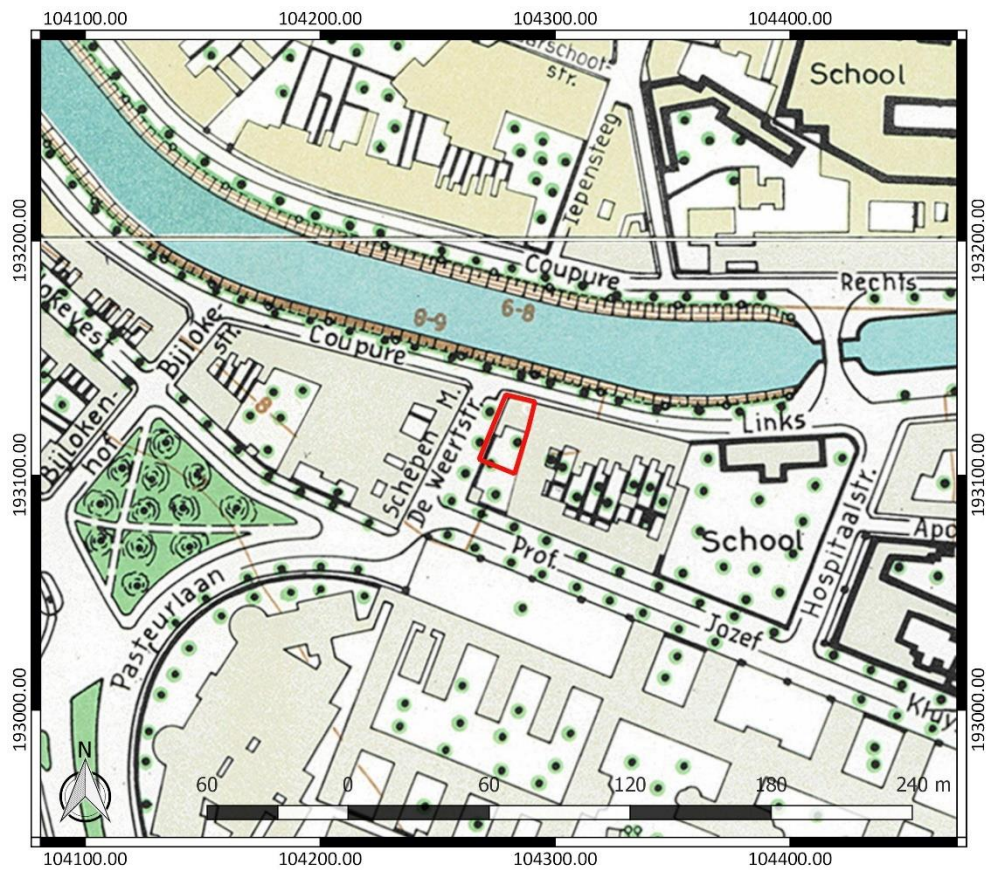

Figuur 30: Kaart van J. Gevaert en A. Vanimpe met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

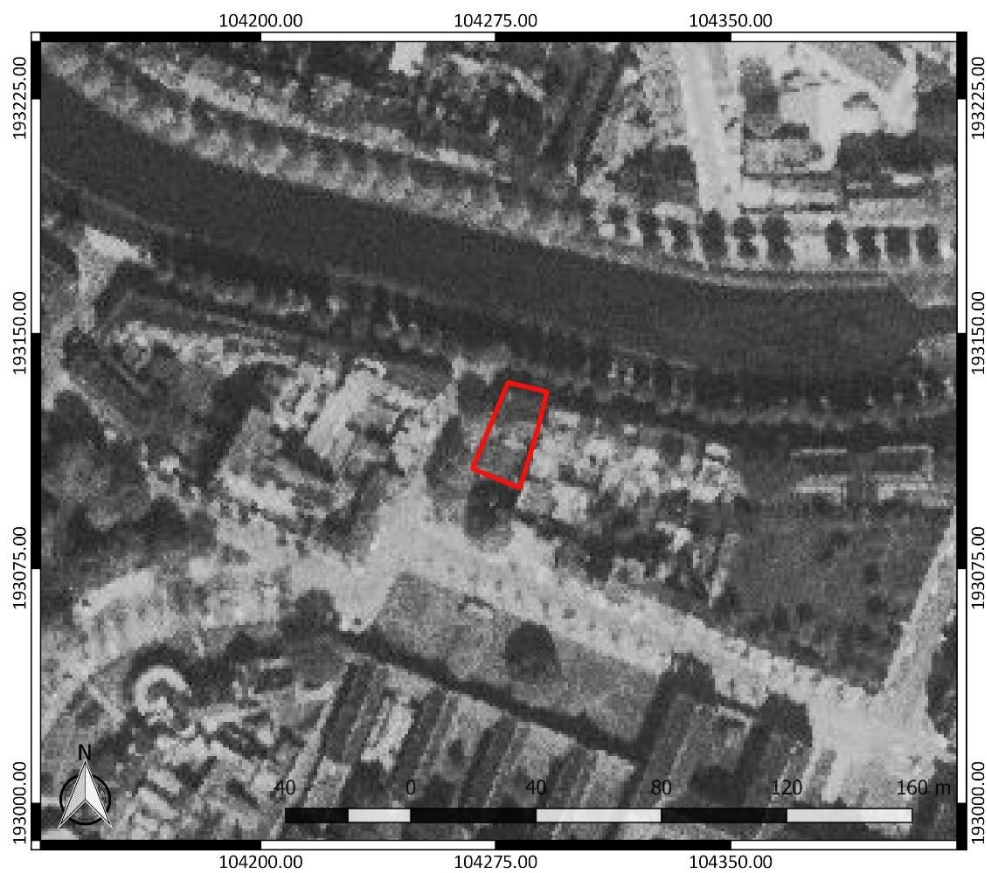
De topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw uit de periode 1950-1970 toont een gelijkaardig beeld voor het onderzoeksgebied (Figuur 31). In de omgeving is de bebouwing nog sterk toegenomen, waardoor van het aanvankelijk landelijke karakter nog maar weinig overblijft.

De luchtfoto's van 1971 (Figuur 32) en 1979-1990 (Figuur 33) tonen dat er zich weinig veranderingen voordoen in de nabije omgeving in de tweede helft van de 20ste eeuw: de bebouwing neemt nog wat verder toe maar breidt minder sterk uit dan in de voorgaande periode. Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 13).

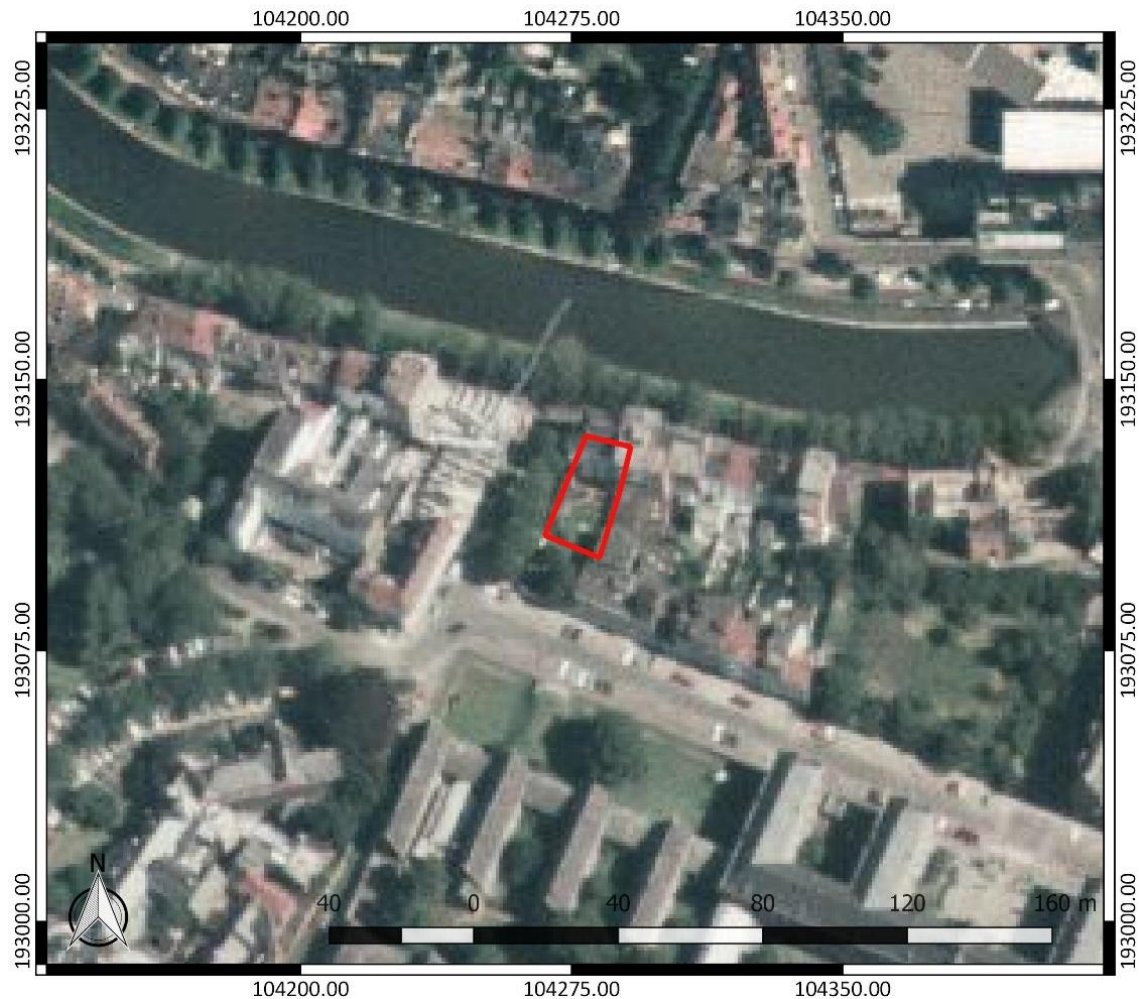
²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hoekhuis [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/57540> (Geraadpleegd op 20-07-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hoekhuis [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/20213> (Geraadpleegd op 20-07-2021)

Figuur 31: Topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 32: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 33: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Wanneer we de kaart van vastgestelde archeologische zones bekijken (Figuur 34), valt op dat het onderzoeksgebied binnen de vastgestelde archeologische zone 'Historische stadskern van Gent' valt. De historische kern wordt gesitueerd op de oevers van de Leie en de Schelde en op de samenvloeiing van beide rivieren nabij de vroegere Sint-Baafsabdij. Ze wordt doorgaans afgebakend op basis van de aanwezige stadsomwalling met de bijhorende versterkingen. Het zijn hoofdzakelijk defensieve structuren die echter de ontwikkeling van de stad erbinen ook belemmerden. Hieruit volgt dan dat de verschillende stadsomwallingen gezien worden als grenzen aan de stadsgroei, waardoor ze traditioneel als afbakening voor de historische, pré-industriële stadskern gelden.²¹

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Historische stadskern van Gent [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140021> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

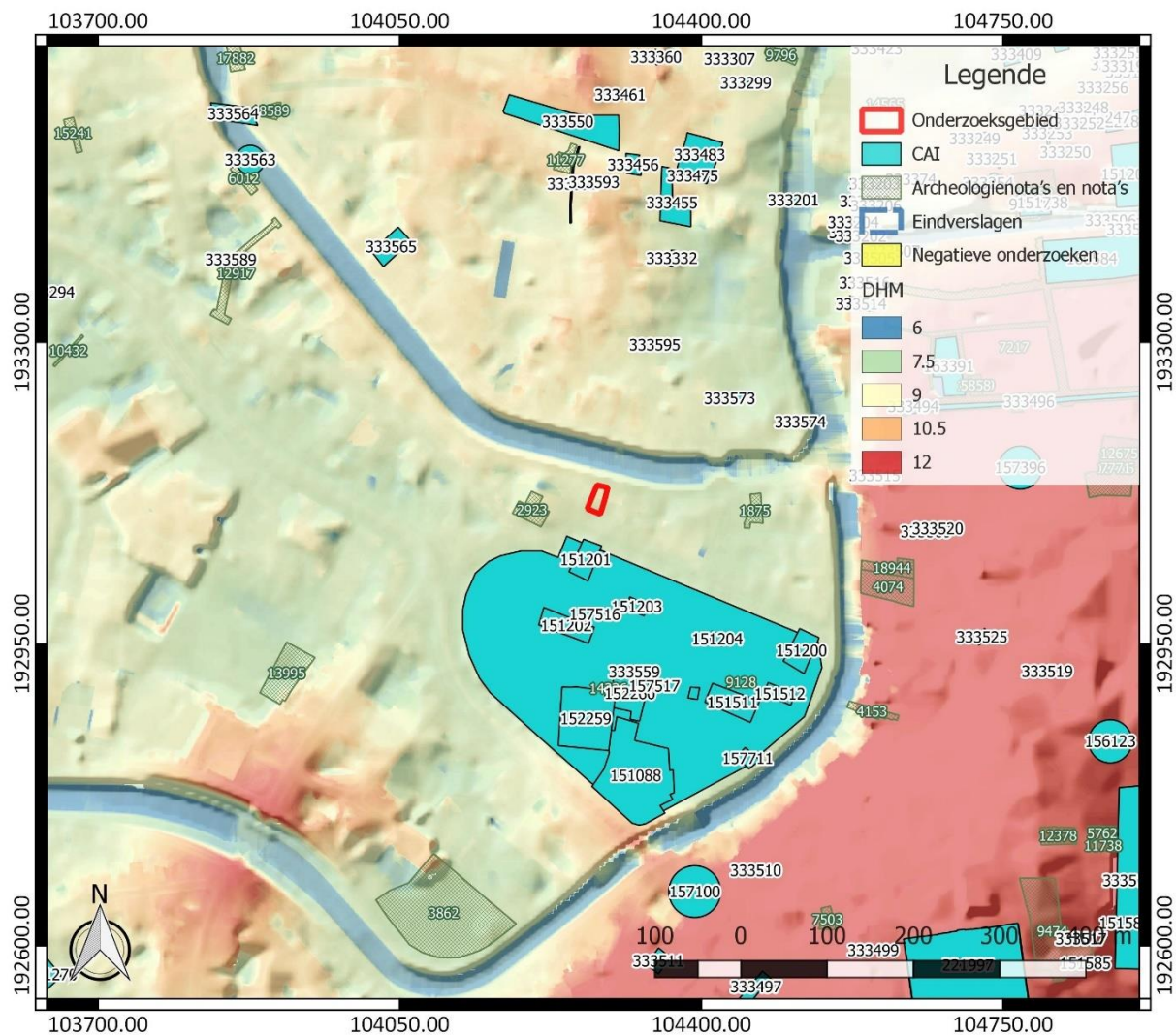

Figuur 34: Overzichtskartaal van de vastgestelde archeologische zones, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 35). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Net ten zuiden van het onderzoeksgebied is de Bijlokesite (erfgoedobject 20338) gelegen. Vermoedelijk werd hier in 1204 het Heilige Mariahospitaal gesticht ter vervanging van het door brand vernietigde Wittockxhospitaal van de Sint-Niklaasparochie. Het cisterciënzerinnenklooster werd gesticht in 1228 en in de eerste helft van de 14de eeuw werd de bouw van een nieuw kloostergebouw aangevat. Reeds in de 13de eeuw zouden het hospitaal en het klooster benoemd worden met de benaming 'Bijloke'. In 1566 hadden het klooster en het hospitaal erg te lijden onder de Beeldenstorm, waardoor in 1578 het klooster tijdelijk verlaten werd en de oude kloosterkerk grotendeels gesloopt werd. In 1585 keerden de religieuzen terug naar het klooster en aan het begin van de 17de eeuw werden de herstellingen opgestart. In de tweede helft van de 17de eeuw werden ook nieuwe gebouwen aan de site toegevoegd. Deze site werd meermaals archeologisch onderzocht.²²

²² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijlokehospitaal en Bijlokeklooster [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/20338> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

Figuur 35: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Bij een opgraving op een groot deel van het Bijloketerrein (CAI ID 333559) werden funderingen in Doornikse kalksteen aangetroffen, die worden toegeschreven aan de eerste kerk van het klooster die zou dateren uit de eerste helft van de 13de eeuw. Een eensteensmuur met bakstenen van een groot formaat behoorden mogelijk ook toe aan een 13de- of 14de-eeuws deel van het klooster dat gelegen was in de voormalige moestuin. Enkele resten baksteen, rode tegels en een rechthoekige bakstenen constructie behoorden mogelijk toe aan een deel van het klooster dat tussen de 14de en het einde van de 16de eeuw gedateerd wordt. Bovendien werd een 15de-eeuws graf aangetroffen. Het gaat om een inhumatiegraf waarbij de ijzeren banden van de kist en de ringen waardoor een touw of stokken konden worden gestoken, nog bewaard zijn. Tenslotte stelde men een laatmiddeleeuwse aarden wal vast met een hoogte van 3 m, die nog steeds waar te nemen is in de huidige topografie van het Jan Palfijnpark.²³

Waar tegenwoordig het Anatomisch Instituut is ondergebracht (CAI ID 151511), werd eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek bracht meer duidelijkheid over de bouwhistoriek van de abdij. Men slaagde erin enkele funderingsresten bloot te leggen, o.a. een muur in Doornikse kalksteen waartegen een dubbele rij bakstenen was gemetseld. Net buiten de

²³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijloke (DCZSA560) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333559> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

ziekenzaal werd een 'zuil' aangetroffen, waarvan de datering niet nader te bepalen is. Er werden ook enkele inhumaties aangesneden. Dit doet vermoeden dat aan deze zijde (net buiten het hospitaalareaal) het kloosterkerkhof lag. De ziekenzaal werd onderworpen aan bouwarcheologisch onderzoek. Bijkomend dendrochronologisch onderzoek van de dakconstructie boven de kapel bevestigde dat de oude ziekenzaal dateert uit 1265-1275 en het Craeckhuys uit 1511. Zowel in de oculi aan de noordzijde van de kapel, als in de west- en de oostvensters werden restanten van vensterglas uit het maaswerk gerecupereerd. Voor de ruiten werd duidelijk ouder glas gebruikt dat mogelijk bij verbouwingen in de 15de eeuw uit zijn oorspronkelijk verband werd gelicht. In 1276 werd een kapel gebouwd tegen de oudere ziekenzaal. De zuidwestelijke hoek van de ziekenzaal toonde restanten van een traptoren.²⁴

Ter hoogte van het STAM (CAI ID 151088) werd eveneens via controle van werken, opgraving en bouwarcheologie de galerij van de abdij op de Bijlokesite bestudeerd. Deze galerij is jonger dan de oostelijke vleugel van het klooster en kan geplaatst worden in de 15de-16de eeuw. De verbindingsgalerij verbond de abdijgebouwen met het huis van de abdis. De zijden van deze bakstenen gang waren op regelmatige afstand (3 m) afwisselend voorzien van rechthoekige en driehoekige steunberen. Het westelijk vervolg van het galerijtje sloot aan op de oostelijke vleugel. Ook hier werden de funderingen van de steunberen teruggevonden. Onder de funderingsresten van de galerij en dus ouder dan 15de-16de eeuw en mogelijk ouder dan de oostelijke abdijvleugel, bevonden zich een aantal muren en vloeren, anders georiënteerd dan de nog bestaande gebouwen. Gezien de afmetingen moet het wel om grote gebouwen gaan. Tussen de twee evenwijdige muren van de galerij bevonden zich drie dwarse muren en enkele vloeren, die tot een oudere fase behoren dan de galerij. Ten noorden van de galerijfunderingen werden een hele reeks muren en vloeren gevonden, waarvan de verbanden en relatieve chronologie moeilijk te bepalen is. Hier werd ook een afsluitbare deuropening en een kleine beerput aangetroffen. Iets ten zuidoosten van het 13de-eeuwse baksteenmassief werd een iets recenter afvoerkanaal in baksteen geregistreerd. Doorbroken door de 17de-eeuwse kloostervleugel en dus ouder, was ook de aanwezigheid van een wegdek samengesteld uit stukken Doornikse steen op te merken. Bij het afbreken van de 19de-eeuwse ziekenzaal kwam een baksteenmassief uit de 13de eeuw aan het licht. Plaatselijk werd Doornikse steen gebruikt, o.a. voor de versteviging van de hoeken. Er werden ook spaarbogen vastgesteld. Samen met eerder gevonden muurresten vormen deze constructies uit baksteen waarschijnlijk het enige wat rest van de behuizing en organisatie van de abdij in haar beginfase. Op de hoek van de Godshuizenlaan en de Bijlokekaai bevond zich een oost-west lopende natuurstenen muur die het restant kan zijn van de laatmiddeleeuwse omheiningsmuur of een overblijfsel is van de natuurstenen verstevigingen bij de 16de-eeuwse gebastioneerde stadsomwalling. De cisterziënnerinnen verbleven in de abdij vanaf 1229. Al deze relictten verwijzen bijgevolg naar de oudste bouwphase van de abdij in de tweede kwart van de 13de eeuw. Bij het bouwhistorisch onderzoek van de kapittelzaal en het dormitorium werd vastgesteld dat deze deels tot in de nok met Doornikse kalksteen zijn opgebouwd.²⁵

Bij opgravingen in de binnentuin van de Bijlokesite (CAI ID 152259) werden baksteenmassieven aangetroffen haaks op de pandgangen, waarvan de functie onduidelijk is. Muurwerkarcheologie op de kruisgang aan de zijde van de binnentuin wees erop dat de constructie in baksteen werd opgetrokken boven vier rijen Doornikse kalksteen. In de zuidelijke pandgang werden 15 begravingen in anatomisch verband en enkele resten van verstoorde inhumaties opgegraven.²⁶

²⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijlokekaai 7 - Anatomisch instituut [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/151511> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

²⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijloke - STAM [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/151088> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

²⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijloke - 14de-eeuws klooster [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/152259> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

Het Craeckhuys op de Bijlokesite (CAI ID 151512) werd aan uitvoeriger onderzoek onderworpen. Ten oosten van de oude, 13de-eeuwse ziekenzaal werd een tweede zaalgebouw opgetrokken, nu bekend als het Craeckhuys. Door middel van dendrochronologie en controle van werken kon men de ziekzaal dateren ca. 1511 o.b.v. funderingsresten, een steunbeer en bakstenen muren. Er kunnen drie bouwfases onderscheiden worden bij de bouw van het Craeckhuys. Later werd de vloer opgehoogd en hebben kleine verbouwingen plaatsgevonden. Het is niet duidelijk of het gaat om de buitenzijde van een gebouw dat tegen de 13de-eeuwse grote ziekenzaal stond, of om de binnenkant van een voorloper van het Craeckhuys.²⁷

In de buurt en eveneens ter hoogte van de Bijlokesite werd door een opgraving op twee plaatsen een bakstenen omheining van de abdij, de fysische grens tussen het Burgerlijk Hospitaal en de religieuzen, gedocumenteerd (CAI ID 157517). Deze muur sloot aan op de noordgevel van de 17de-eeuwse gebouwen en begrenste wat nu als de boomgaard gekend is. In de noordwesthoek van de boomgaard doorsneet men bij rioleringswerken eveneens deze omheining.²⁸ Een tweede archeologische vondstmelding (CAI ID 157711) behandelt ook de omheiningsmuur van de abdij. In dit geval werd een oost-west gerichte muur opgebouwd met bakstenen en aan de zuidzijde werd een band van goed gehouwen blokken blauwgrijze kalksteen (wellicht Doornikse kalksteen) beschreven. Deze band fungeerde als plint en de onderzijde moet in de bouwtijd het niveau aangegeven hebben tussen fundering en opgaand werk. De zuidzijde moet de buitengevel geweest zijn.²⁹ Een andere opgraving kon nog sporen van de neogotische paulivleugels van het Burgerlijk Hospitaal blootleggen (CAI ID 157516). Het betrof enkele muurresten (funderingen) uit baksteen, die lijken te behoren tot gebouwtjes die op het primitief kadaster ca. 1830 nog te zien zijn. Verder werd een baksteenmassief aangesneden en een gemetselde bakstenen riolering. Een gemetselde bakstenen waterput werd ook geregistreerd.³⁰

Op iets grotere afstand, maar met gelijkaardige landschappelijke locaties bevinden zich nog enkele archeologische vindplaatsen. De oudste vondst betreft een scherf in prehistorische techniek, die aan het neolithicum wordt toegeschreven. Het fragment werd samen met middeleeuws grijs aardewerk en enkele muurresten uit harde, witte kalksteen aangetroffen op de kruising van de Sint-Martensstraat, de Zandpoortstraat en Onderbergen (CAI ID 333475).³¹

In de Pekelharing (CAI ID 333332) werden resten uit de vroeg-Romeinse tijd aangetroffen. Het gaat om een brandrestengraf dat verbrande aarde en een misvormde pot bevatte, die in de 1ste eeuw na Chr. gedateerd worden.³²

Een archeologische kartering leverde in de Oude Houtlei (CAI ID 333461) een inktflesje in zandsteengoed op. Het werd mogelijk vervaardigd in Siegburg of Beauvais en dateert uit de 14de tot 15de eeuw.³³

²⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijlokekaai 7 - Craeckhuys [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/151512> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

²⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijloke Omheiningsmuur [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/157517> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

²⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijlokekaai I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/157711> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

³⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bijloke Neogotisch hospitaal [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/157516> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

³¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Sint-Martensstraat (DCZSA476) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333475> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

³² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Pekelharing 29 (DCZSA333) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333332> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

³³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Oude Houtlei (DCZSA462) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333461> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

In de Zandpoortstraat (CAI ID 333455) werden restanten van de volmiddeleeuwse omwalling aangetroffen. De muren werden opgetrokken in Doornikse kalksteen en hadden een bewaarde opstand tot wel 8 m. Bovendien werd nog aardewerk aangetroffen dat in verband kan worden gebracht met een 20ste-eeuwse suikerraffinage.³⁴ Bovendien werd in diezelfde straat de vondst van enkele resten in baksteen gemeld, die afkomstig waren van een kade of bruggenhoofd (CAI ID 333456).³⁵

Ter hoogte van de Lindelei 38 (CAI ID 333573) werden mooi gehouwen blokken Doornikse kalksteen aangetroffen. De muur van ca. 4 m lang en 1 m hoog vormde de westelijke begrenzing van de binnenkoer van het 15de-eeuwse Agnetenklooster.³⁶ Eveneens aan de Lindelei (CAI ID 333574) werd bij een veldkartering aardewerk aangetroffen, waarvan de oudste fragmenten dateren uit de 15de eeuw en de recentste scherven aan de 19de eeuw worden toegewezen.³⁷

Terreinonderzoek in de Wijngaardstraat (CAI ID 333595) leverde laat- tot post-middeleeuws aardewerk op. Het gaat o.a. om grijs aardewerk, rood (geglazuurd) aardewerk, Siegburg-steengoed en een beschilderd tegelfragment.³⁸

Een toevalvondst in Onderbergen 86 (CAI ID 333483) bracht twee stenen uit harde, witte kalkzandsteen aan het licht. De voorkant van beide objecten was mooi afgewerkt en ze hadden ook elk een cartouche van opgerold bladwerk met de inscriptie 'Anno 1631'. De stenen deden oorspronkelijk dienst als gevelstenen maar waren nu hergebruikt in de fundering van latere woonhuizen.³⁹

In de Rode Roestraat werden bij het plaatsen van een gasleiding (CAI ID 333589) enkele vondsten gemeld. Er werd geglazuurd aardewerk, versierde en onversierde pijpenstelen, fragmenten van drinkglazen en een afgesleten munt aangetroffen. De vondsten worden in de nieuwe tijd gedateerd.⁴⁰ Ook in de Koperstraat (CAI ID 333593) brachten wegenwerken een ophogingslaag met vondsten en een vermoedelijke gracht met organische vulling uit de nieuwe tijd aan het licht.⁴¹ Aansluitend op deze straat werden in de Stoppelstraat (CAI ID 333592) bij wegenwerken rood aardewerk, blauwgrijs aardewerk, steengoed en majolica uit de nieuwe tijd gevonden. Bovendien werd een ouder straatniveau vastgesteld dat was opgebouwd uit porfieren plaketten en keien. Er werd ook een opgebrachte laag aangetroffen met laatmiddeleeuws aardewerk, bouwkeraamiek en beenderen.⁴²

³⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Zandpoortstraat 45 (DCZSA456) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333455> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

³⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Zandpoortstraat (DCZSA457) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333456> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

³⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Lindelei 38 (DCZSA574) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333573> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

³⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Lindelei (DCZSA575) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333574> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

³⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Wijngaardstraat 58 (DCZSA596) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333595> (Geraadpleegd op 26-07-2021)

³⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Onderbergen 86 (DCZSA484) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333483> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

⁴⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Rode Roestraat (DCZSA590) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333589> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

⁴¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Koperstraat (DCZSA594) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333593> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

⁴² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Stoppelstraat (DCZSA593) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333592> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

Een vondstmelding leverde aan de Coupure Rechts 168 (CAI ID 333565) fragmenten van enkele voorraadpotten en een funderingsmuur op. De muur was nog bijna drie meter hoog bewaard en werd zelf gefundeerd met een dubbele houten palenrij waarbij de palen een diameter van ca. 20 cm hadden. De datering van de aangetroffen vondsten blijft onbepaald.⁴³

Ten slotte wordt op een onbepaald perceel langsheen de Annonciadenstraat (CAI ID 333550) melding gemaakt van schilderijen die de Annonciatie van de Maagd Maria voorstellen. Een datering ontbreekt.⁴⁴

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de zuidzuidwestelijke rand van de stad Gent en is nog binnen de 16de-eeuwse omwalling gelegen. Het terrein grenst met zijn noordelijke zijde aan de Coupure en bevindt zich binnen een areaal dat omsloten wordt door de Leie. In de omgeving zijn resten van de steentijd tot de nieuwe tijd aanwezig, waarbij het zowel om bewonings- als begravingscontexten gaat. De nadruk ligt echter op vondsten van de volle middeleeuwen tot de nieuwe tijd.

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Vanaf de 16de eeuw beschikken we over historische kaarten en luchtfoto's om de gebruiksevolutie van het terrein te reconstrueren. Aanvankelijk lijkt het terrein in gebruik te zijn geweest als nat grasland. Dit maakt het archeologisch potentieel op relevante archeologische resten ouder dan de late middeleeuwen klein. De zogenaamde Ferrariskaart toont dat het studiegebied in gebruik was als (moes)tuin. Deze situatie lijkt pas te veranderen na de aanleg van de waterloop Coupure wanneer in 1779 het Keizerlijke Entrepot op de linkeroever ervan wordt aangelegd. Dit gebouw diende als opslagruimte voor de binnenscheepvaart en het westelijk uiteinde van het bouwwerk bevindt zich binnen het onderzoeksgebied. Op dat moment lijkt het zuiden nog steeds in gebruik als tuin. Het Entrepot werd afgebroken vanaf 1855 en in 1866 werd het huidige burgerhuis gebouwd.

⁴³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Coupure Rechts 168 (DCZSA566) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333565> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

⁴⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Annonciadenstraat (DCZSA551) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333550> (Geraadpleegd op 27-07-2021)

Wat is de impact van de geplande werken?

In een zone van ca. 196 m² worden werken gepland. De werken die aangevraagd worden en waarvoor de opmaak van een archeologienota nodig was, omvatten geen grootschalige bodemingrepen. Een deel van de geplande werken is reeds vergund. De nieuw aangevraagde werken omvatten tuinaanleg. Het betreft uitsluitend ondiepe bodemingrepen.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Naar aanleiding van de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek komen we tot het besluit dat het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied slechts laag is. Het terrein blijkt lang in gebruik geweest als nat grasland. In de 16de eeuw wordt het terrein opgenomen binnen het areaal van de stadsomwalling, maar het blijft lang onbebouwd. De eerste bebouwing verschijnt op het terrein in de 18de eeuw en omvat dan de zone ter hoogte van de huidige bebouwing. De tuinzone blijkt altijd onbebouwd gebleven. De nieuw aangevraagde bodemingrepen op het terrein vinden plaats in een zone van ca. 196 m² en zijn overwegend ondiepe bodemingrepen die te maken hebben met tuinaanleg. Omwille van het lage archeologische potentieel van het terrein, de beperkte oppervlakte van de zone waar bodemingrepen gepland worden en de beperkte negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief, komen we tot het besluit dat er geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht worden in het kader van de geplande werken op het terrein.

3 Samenvatting

In het kader van de vergunningsaanvraag voor tuinaanleg was de opmaak van een archeologienota nodig. Naar aanleiding van de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek komen we tot het besluit dat het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied slechts laag is. Het terrein blijkt lang in gebruik geweest als nat grasland. In de 16de eeuw wordt het terrein opgenomen binnen het areaal van de stadsomwalling, maar het blijft lang onbebouwd. De eerste bebouwing verschijnt op het terrein in de 18de eeuw en omvat dan de zone ter hoogte van de huidige bebouwing. De tuinzone blijkt altijd onbebouwd gebleven. De nieuw aangevraagde bodemingrepen op het terrein vinden plaats in een zone van ca. 196 m² en zijn overwegend ondiepe bodemingrepen die te maken hebben met tuinaanleg. Omwille van het lage archeologische potentieel van het terrein, de beperkte oppervlakte van de zone waar bodemingrepen gepland worden en de beperkte negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief, komen we tot het besluit dat er geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht worden in het kader van de geplande werken op het terrein.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Capiteyn, A./L. Charles/M.-C. Laleman, 2007: *Historische atlas van Gent. Een visie op verleden en toekomst*, Gent.

Vermeire, S./G. De Moor/R. Adams, 1999: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2021)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2021)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2021)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2021)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2021)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2021)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

